

Finanční gramotnost studentů středních škol ve Zlínském kraji

Tereza Jančaříková

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tereza Jančaříková**
Osobní číslo: **H140116**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Finanční gramotnost studentů středních škol ve Zlínském kraji**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti vzdělávání k finanční gramotnosti, institucí ovlivňujících finanční gramotnost a dopadů finanční negramotnosti.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou didaktického testu a dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: manuál pro učitele. Ilustroval Kameel MACHART. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-40-1.

PETÝRKOVÁ, Lenka a Pavlína CHMELÁŘOVÁ. Základy finanční gramotnosti. Praha: Generation Europe, 2011. ISBN 978-80-904974-8-1.

KLÍNSKÝ, Petr. Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.

HESOVÁ, Alena a Eva ZELENDOVÁ. Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP, 2011. ISBN 978-80-86856-76-6.

NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011. ISBN 978-80-904396-1-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Lukešová
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

29. listopadu 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2017

Ve Zlíně dne 29. listopadu 2016

doc. Ing. Aněžka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.2.2017

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může se zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uděje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnouti jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výtěžku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 příměněně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výtěžku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na úroveň finanční gramotnosti studentů středních škol ve Zlínském kraji. Teoretická část je rozdělena do tří částí, které definují pojem finanční gramotnost, vysvětlují pojem finanční vzdělávání a jeho význam a popisuje důsledky finanční negramotnosti. Dále se teoretická část zabývá jednotlivými oblastmi finanční gramotnosti, peněžní gramotností, cenovou gramotností a rozpočtovou gramotností, a kompetencemi, které v těchto oblastech mají dosahovat žáci dle Standardu pro střední vzdělávání. Praktická část sestává z výzkumného šetření, které je provedeno v kvantitativním pojetí. Výzkum je uskutečněn pomocí didaktického testu a dotazníkového šetření.

Klíčová slova: finanční gramotnost, studenti středních škol, finanční vzdělávání, finanční negramotnost, peněžní gramotnost, cenová gramotnost, rozpočtová gramotnost.

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on the level of financial literacy of students from high schools in the Zlín Region. The theoretical section is divided into 3 parts which define the concept of financial literacy, explain the concept of financial education and describe the consequences of financial illiteracy. Furthermore, the theoretical section deals with different areas of financial literacy, cash literacy, price literacy and budget literacy, and with competences which are required in these areas according to Standard for Secondary Education. The practical section consists of research which is carried out in a quantitative approach. The research is carried out using didactic test and questionnaire survey.

Keywords: financial literacy, students of high schools, financial education, financial illiteracy, cash literacy, price literacy, budget literacy.

Motto:

„Kořenem všeho zla je nedostatek poznání.“

Buddha

Děkuji paní Mgr. Michaele Lukešové za odborné vedení bakalářské práce, za přínosné rady, připomínky a doporučení. Dále také osloveným školám za umožnění výzkumného šetření.

Děkuji také své rodině a nejbližším za jejich trpělivost a podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 FINANČNÍ GRAMOTNOST	12
1.1 DEFINICE POJMU FINANČNÍ GRAMOTNOST	13
1.2 ROZDĚLENÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	14
1.2.1 Peněžní gramotnost	15
1.2.2 Cenová gramotnost.....	15
1.2.3 Rozpočtová gramotnost.....	16
2 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	17
2.1 STANDARD FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	20
2.2 INSTITUTE OVLIVŇUJÍCÍ FINANČNÍ GRAMOTNOST	22
2.2.1 Rodina	23
2.2.2 Škola.....	24
3 DOPADY FINANČNÍ NEGRAMOTNOSTI	26
3.1 ZADLUŽOVÁNÍ DOMÁCNOSTÍ.....	27
3.2 ÚVĚRY A S NIMI SPOJENÁ RIZIKA.....	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
4 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	35
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	36
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
4.3 VÝZKUMNÉ HYPOTÉZY	38
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	38
4.5 TECHNIKY SBĚRU DAT	39
4.6 PRŮBĚH VÝZKUMU	39
5 METODY ANALÝZY DAT	40
5.1 DIDAKTICKÝ TEST	42
5.2 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	58
6 INTERPRETACE DAT	62
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	72
SEZNAM OBRÁZKŮ	74
SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

Finanční gramotnost a s tím související finanční vzdělávání je v současné době často diskutovaným tématem, a to nejen v naší společnosti, ale také ve světě. Finanční problémy, zadluženost aj. jsou aktuálním celosvětovým problémem, proto se klade velký důraz na zvyšování úrovně finanční gramotnosti obyvatel.

V dnešní společnosti téměř každé rozhodnutí jedince souvisí s financemi a ve výhodě je tudíž člověk, který se dokáže orientovat ve složité nabídce finančních produktů a ekonomických příležitostí. Šetření a výzkumy finanční gramotnosti však většinou ukazují, že znalosti, dovednosti a postoje lidí v této oblasti jsou na nízké úrovni (Opletalová, Kvintová, 2014).

Dříve existoval ve společnosti velmi konzervativní přístup k půjčování peněz a zadlužování sebe i rodiny. Dnes žijeme spotřebním způsobem života a lidé jsou mnohem častěji ochotni se zadlužit, a to i několikrát či pravidelně. Mnohdy si ovšem neuvědomují rizika spojená právě se zadlužováním, nebo je vůbec neznají. Skoro každý již dnes zná strašáka exekutora, už ale menší procento lidí ví, jaké má vlastně exekutor pravomoci, co se při exekuci vlastně děje, jaké jednání je do takové situace přivedlo nebo co dělat, když se do takové situace dostanou. Finanční vzdělávání a finanční gramotnost se snaží dát odpovědi na podobné otázky a mnoho dalších.

Proč je tedy nutné vzdělávat se v oblasti finanční gramotnosti? Právě proto, že finanční gramotnost zahrnuje spoustu oblastí a do dalších zasahuje. Také ji potřebujeme pro úkony každodenního života jako je sestavení osobního i rodinného rozpočtu, orientace ve finančních produktech a službách a mnoho dalšího.

Dnešní rozšířený trh finančních produktů a služeb, který je neustále obohacován o další produkty a služby, vyžaduje také rozšířenou znalost o těchto produktech či službách, abychom předešli hojně se vyskytujícím nástrahám a pastím nastraženým a čekajícím na spotřebitele. Pokud nebude spotřebitel ovládat jednotlivé potřebné kompetence vyplývající ze standardů finanční gramotnosti, může se snadno stát, že nastražené pasti neodhalí a uvízne v nich.

Teoretická část práce sestává z několika kapitol. V první kapitole se věnujeme vymezení pojmu finanční gramotnost a rozdělení finanční gramotnosti na její dílčí oblasti: peněžní gramotnost, cenovou gramotnost a rozpočtovou gramotnost.

V druhé kapitole se zaměřujeme na finanční vzdělávání a jeho důležitost a zakotvení v dnešní společnosti, dále také principům finančního vzdělávání a Standardům finanční gramotnosti pro střední vzdělávání. Zaměřujeme se také na instituce ovlivňující finanční gramotnost, mezi které patří hlavně rodina a škola.

Ve třetí kapitole se zabýváme finanční negramotností a jejími důsledky, oblastí zadlužování jednotlivců i rodin a přibližujeme si také problematiku úvěrů a s nimi spojenými riziky. Věnujeme se také Desateru spotřebitele, které může chránit spotřebitele při střetu s finančním trhem.

Praktická část práce je zaměřena na kvantitativní výzkumné šetření úrovně finanční gramotnosti studentů středních škol ve Zlínském kraji prováděné pomocí didaktických testů. Dotazníkovým šetřením pak byl zjišťován názor studentů na finanční gramotnost, finanční vzdělávání a využitelnost kompetencí v oblasti finanční gramotnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

V následující kapitole definujeme pojem finanční gramotnost a její rozdělení na dílčí části, dále uvádíme některé důležité výzkumy v této oblasti.

Finanční gramotností se nezabývá jen Česká republika, ale celý svět. Na evropské úrovni je hlavním aktérem Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD). Finanční gramotnost jako problém odhalilo také mezinárodní šetření OECD s názvem PISA (Programme for International Student Assessment), které probíhá každé 3 roky a má za úkol zjistit úroveň matematické, čtenářské a přírodovědné gramotnosti patnáctiletých žáků. Tentokrát byla součástí testování i oblast finanční gramotnosti. Jednalo se první větší testování finanční gramotnosti. Testování finanční gramotnosti PISA 2012 se účastnilo 18 zemí světa (13 členských zemí OECD), z toho 1207 žáků z celkem 288 škol z České republiky. Nejlepší výsledky ve finanční gramotnosti dosahovali žáci ze Šanghaje. Čeští žáci se umístili na 6. místě a dosáhli tak nadprůměrných výsledků. U českých žáků se také ukázalo, že úroveň finanční gramotnosti souvisí s úrovní matematické a čtenářské gramotnosti. (OECD, 2014)

Dalším výzkumem finanční gramotnosti na území České republiky bylo šetření Ministerstva financí ČR a České národní banky prováděné společností STEM/MARK v roce 2010. To mělo za cíl zmapovat finanční gramotnost české dospělé populace, zjistit, nakolik lidé dokážou tyto znalosti využívat v běžném životě, a zmapovat postoje a chování v souvislosti s osobními a rodinnými financemi. Hlavní zjištění obsahovala mimo jiné tyto body:

- rozpočet si tvoří 45% domácností, z nichž 95% alespoň někdy jeho dodržování kontroluje,
- většinu účtenek si schovává 37% lidí,
- pravidelně si odkládá peníze stranou jako rezervu 60% lidí,
- rezervy na nepředvídané výdaje si tvoří 57% lidí,
- nový dražší spotřebič je schopno ihned zakoupit 65% domácností,
- třetina lidí si rezervy na stáří nevytváří, přičemž většina z nich říká, že není z čeho,
- své účty platí vždy včas 65% lidí,
- s nápadem vzít si na dovolenou úvěr a zaplatit o 20% více nesouhlasí 69% lidí, nicméně s úvěrem na televizi již nesouhlasí jen 35% respondentů,
- jen necelá třetina lidí ví, co znamená zkratka RPSN,
- 36% lidí si obdrženou smlouvu pečlivě přečte a na nejasnosti se zeptá,

- dvěma pětina lidí se stalo, že jim byla předložena tak komplikovaná smlouva, že některým pasáží nerozuměli (MFČR, Závěrečná zpráva z výzkumu – plné znění STEM/MARK, 2010).

Také díky tomuto průzkumu se začaly vytvářet ucelené strategie pro zlepšení úrovně finanční gramotnosti v České republice.

Jako součást finanční gramotnosti lze pak také počítat znalost vzájemného fungování oblastí ekonomiky, znalost fungování systému daní a jejich roli ve společnosti a znalost pojmů jako inflace, HDP apod., a to především proto, že se významně podílí na soukromých financích jednotlivců i rodin (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010).

1.1 Definice pojmu finanční gramotnost

Finanční gramotnost je součástí ekonomické gramotnosti, která mimo jiné obsahuje složky jako rozhodování o výdajích a příjmech, zajištění si příjmu nebo znalost fungování trhu práce (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010).

Většina definic vymezující finanční gramotnost vychází z definice Ministerstva financí ČR nebo jsou podobně formulovány.

Ministerstvo financí spolu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem průmyslu a obchodu, Českou národní bankou a spotřebitelskými a profesními sdruženími definuje finanční gramotnost jako: „soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb.“ (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 11) Tuto definici pak dále rozpracovávají. „Finanční gramotnost formuje znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti.“ (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 12) V této práci se zaměřujeme především na znalosti, v menší míře pak také na dovednosti v souvislosti s finanční gramotností.

Autorky Hesová a Zelendová (2011, s. 6) si pod pojmem finanční gramotnost představují: „souhrn kompetencí, které jsou uplatňovány v běžném životě a které jsou nezbytné pro aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu. Finanční vzdělávání v širším rámci podporuje prevenci proti předlužení a směřuje občany k zajištění stáří.“ Autorky se zde zamýšlejí i nad pojmem finanční vzdělávání jako jedním z nástrojů finanční gramotnosti.

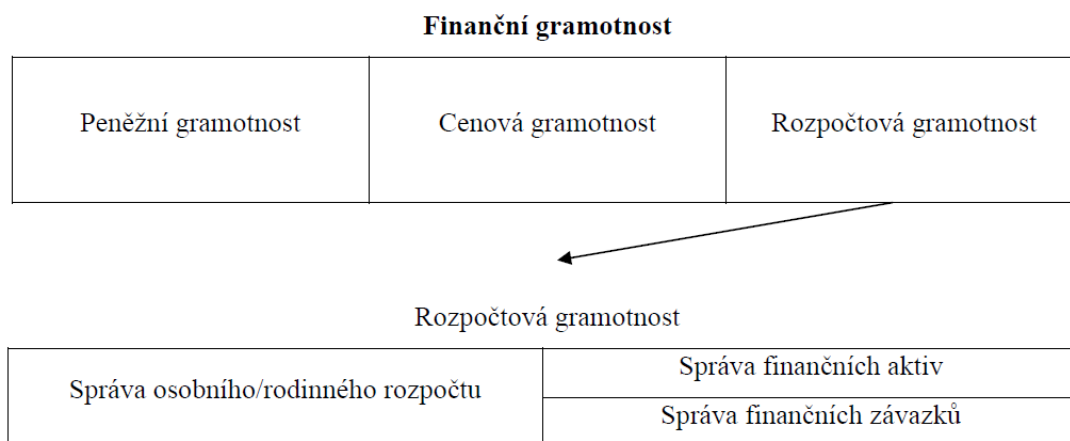
S finanční gramotností je také úzce spojena numerická gramotnost, informační gramotnost a právní gramotnost. Vzhledem k oblasti finanční gramotnosti je numerickou gramotností myšlena schopnost využít matematické postupy k řešení početních úloh s finanční tematikou (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010). „Numerická gramotnost je schopnost získávat, používat a interpretovat matematické informace a myšlenky a komunikovat o nich s cílem aktivně se vyrovnávat s matematickými nároky rozmanitých situací dospělého života. Numericky gramotné jednání zahrnuje zvládnutí situace nebo řešení problému v kontextu skutečného života.“ (Škvára, 2011, s. 124) Informační gramotností je pak myšlena schopnost vyhledávat a dále používat informace obsažené ve sděleních a právní gramotností zase schopnost orientovat se v oblasti práva a jeho využití pro obyvatele státu (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010).

Publikace Slabikář finanční gramotnosti (2011, s. 26) dává mimo jiné finanční gramotnost do souvislosti s inteligencí: „Intelligence je jedním z mnoha předpokladů finanční gramotnosti. V konkrétních případech v závislosti na výkonovém deficitu je překážkou, která člověku neumožňuje získat elementární znalosti a dovednosti související s financemi a rodinným rozpočtem, chápat abstraktní toky peněz a jejich přerozdělování na makroekonomické úrovni, podstatu ekonomického fungování domácnosti, či vztah mezi platební kartou a probíhajícím úbytkem úspor, snižuje nezávislost na manipulaci reklamy na spotřební zboží, finanční produkty aj.“ Z uvedeného tedy vyplývá, že pokud jedinec vykazuje známky nízké inteligence, je pravděpodobné, že bude mít také sníženou schopnost porozumět oblasti finanční gramotnosti.

„Snahou finanční gramotnosti musí být schopnost motivovat občany a budoucí občany k zamýšlení se nad svými životními projekty, iniciovat jejich schopnost je definovat v kontextech ekonomického chování.“ (Slabikář finanční gramotnosti, 2011, s. 37) Jde tedy o to, přimět občany přemýšlet nad důsledky svého ekonomického chování, vnímat propojenost jednotlivých složek ekonomiky i finanční oblasti.

1.2 Rozdělení finanční gramotnosti

Finanční gramotnost se zpravidla dělí na 3 oblasti: peněžní gramotnost, cenovou gramotnost a rozpočtovou gramotnost. Následující obrázek ukazuje rozdělení finanční gramotnosti dle dokumentu MFČR – Národní strategie finančního vzdělávání 2010.

Obrázek 1 – Rozdělení finanční gramotnosti

1.2.1 Peněžní gramotnost

Tato složka finanční gramotnosti představuje schopnosti používané při správě hotovostních i bezhotovostních peněz a správě peněžních nástrojů jako jsou běžné účty, úvěry, hypotéky a další (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010).

Do této složky finanční gramotnosti se dále řadí problematika peněz a jejich funkce, domácí a zahraniční měny, způsobů placení, úroků a úrokové sazby, platebních karet a jejich bezpečnosti, spoření, pojištění, investic a alternativních způsobů financování jako je např. leasing (Slabikář finanční gramotnosti, 2011).

1.2.2 Cenová gramotnost

Tato složka finanční gramotnosti představuje schopnosti v oblasti základních cenových mechanismů a inflace.

Důležité je také porozumět „ceně peněz v čase“ a rovněž ceně finančních produktů a ceně za poskytované finanční služby, což se týká např. poplatků a úrokových sazeb (Opletalová, Kvintová, 2014). K pochopení cenových mechanismů je nutná znalost základních ekonomických veličin, jako jsou trh, nabídka, poptávka a další (Slabikář finanční gramotnosti, 2011).

1.2.3 Rozpočtová gramotnost

Rozpočtová gramotnost představuje schopnost vést osobní či rodinný rozpočet, schopnost spravovat své vklady, investice, pojištění aj. a také schopnost spravovat své finanční závazky jako jsou např. úvěry, leasing či hypotéka (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010).

Do rozpočtové gramotnosti dále patří zvládnutí různých životních situací z finančního hlediska, jinými slovy schopnost připravit se na nenadálé výdaje (v případě neočekávaných situací) nebo například výpadek příjmů (Opletalová, Kvintová, 2014). To vše je ale podmíněno dobrou orientací ve finančních produktech a službách.

Z hlediska celého státu pak můžeme hovořit o pojmech jako veřejné finance, které obsahují rozpočet vlády, soustavu rozpočtu státu a příjmy a výdaje tohoto rozpočtu, daně, deficitní hospodaření, rozpočtovou politiku aj. Znalosti z těchto oblastí nám poté pomáhají právě při správě osobního a rodinného rozpočtu (Slabikář finanční gramotnosti, 2011).

2 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

V této kapitole definujeme pojem finančního vzdělávání, popíšeme jeho význam a důležitost, představíme si také aktéry pomáhající vytvářet systém finančního vzdělávání a uvedeme principy finančního vzdělávání a Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání. Představíme si také rodinu a školu jako dvě nejdůležitější instituce ovlivňující finanční gramotnost.

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (2005, s. 26) definuje finanční vzdělávání jako „proces, při kterém finanční uživatelé a investoři zlepšují své porozumění finančním produktům a konceptům a prostřednictvím informací, instrukcí a objektivních rad si vytvářejí schopnosti a sebevědomí, aby se stali více uvědomělými v oblasti finančních rizik a příležitostí, aby dělali informovaná rozhodnutí, aby věděli, kde hledat pomoc, a aby podnikli další efektivní kroky ke zlepšení své finanční situace.“

Pakliže chceme hovořit o finančních produktech, je dobré si popsat, co je tím vlastně myšleno. Doubková a Tomek (2016, s. 71) zjednodušeně popisují finanční produkty jako „soubor nástrojů finančního světa, které umožňují předvídatelné hospodaření s penězi v situacích, kdy jich máme nedostatek, nebo naopak v situacích, kdy máme peníze, které aktuálně nepotřebujeme a nechceme je jen tak strčit do šuplíku.“

Téma finančního vzdělávání je častým předmětem diskuzí zákonodárců, finančních institucí, médií a dalších, a to především kvůli stále rostoucí zadluženosti domácností. Z údajů České národní banky vyplývá, že celkové zadlužení domácností k 1. 1. 2017 činilo 1491 mld., zatímco zadlužení k 31. 12. 2007 činilo „pouhých“ 875 mld. (Česká národní banka, 2017)

„Vzhledem k realitám každodenního života v české moderní společnosti nazrál konečně čas k vážným krokům ve výchově k efektivnímu a nerizikovému ekonomickému chování.“ (Slabikář finanční gramotnosti, 2011, s. 22) Jedním z takových kroků je právě vzdělávání v oblasti financí.

Důležitost finančního vzdělávání se stále zvyšuje, a to hlavně v posledních letech, kvůli rozvoji finančního trhu, demografickému vývoji, ekonomickému vývoji a také politických změn. S narůstající střední délkou života si jedinci mimo jiné potřebují zajistit odpovídající úspory na delší dobu strávenou ve starobním důchodu. Výsledkem tohoto rozvoje jsou zvyšující se čísla spotřebitelů, kteří se podílejí na finančním trhu (OECD, 2005).

Drtivá většina spotřebitelů využívá jednu nebo více finančních produktů či služeb nabízených na finančním trhu.

Význam finančního vzdělávání spočívá v poskytnutí informací o finančním trhu a o tom, co znamená být spotřebitelem. Dále také rozvíjí u spotřebitelů finanční odpovědnost za sebe i za svou rodinu, pochopení fungování ekonomické politiky státu a v jejím důsledku tedy rovněž podporuje rozvoj ekonomiky České republiky.

Proto se klade stále větší důraz na finanční vzdělávání, které je „nástrojem ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti, umožňující občanům ČR adekvátně pracovat s informacemi na finančním trhu k zajištění svých potřeb a potřeb své rodiny s ohledem na měnící se životní situace.“ (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 2) Výsledky finančního vzdělávání také pomohou žákům rozvinout obecné znalosti o společnosti a jejím fungování.

K hlavním aktérům, kteří pomáhají vytvářet systém finančního vzdělávání, se řadí Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Výzkumný ústav pedagogický (VÚP), Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV), Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Ministerstvo vnitra ČR.

Ministerstvo financí funguje jako koordinátor budování systému, úzce spolupracuje s dalšími aktéry, umožňuje výměnu informací a zkušeností mezi aktéry a jejich pravidelné setkávání. Spolupracuje na formulaci standardů finanční gramotnosti a podporuje včleňování finančního vzdělávání do rámcových vzdělávacích programů.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zavádí ve fázi počátečního vzdělávání rámcové vzdělávací programy, ze kterých poté vychází školy při tvoření školních vzdělávacích programů. Zajišťuje implementaci standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů dle věkové kategorie žáků. Ředitelé škol poté dle takto vypracovaných rámcových vzdělávacích programů vydávají školní vzdělávací programy.

Role Ministerstva průmyslu a obchodu spočívá v poskytování finanční podpory spotřebitelským a jiným organizacím v rámci počátečního vzdělávání, které realizují projekty zabývající se finančním vzděláváním. Spravuje také informace a zkušenosti získané z poradenské činnosti občanských spotřebitelských organizací, zprostředkovává výměnu těchto informací a zkušeností a zajišťuje zpětnou vazbu k jejich využívání.

Role Výzkumného ústavu pedagogického mimo jiné spočívá ve vytváření koncepce předškolního, základního, gymnaziálního a speciálního vzdělávání a v tvorbě rámcových vzdělávacích programů pro tyto úrovně vzdělání a v jejich implementaci.

Národní ústav odborného vzdělávání mimo jiné vypracovává koncepci středního odborného vzdělávání a zavádí rámcové vzdělávací programy pro tuto úroveň vzdělání (MFČR, MŠMTČR, MPOČR, Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007).

Role Ministerstva práce a sociálních věcí spočívá v práci s osobami nebo se skupinami osob v obtížné sociální situaci. Realizuje vzdělávací modul základního poradenství v oblasti finanční gramotnosti pro zaměstnance Úřadu práce. V rámci sociálních služeb také poskytuje sociální poradenství pro širokou veřejnost, kde se také vyskytuje finanční oblast. Role Ministerstva vnitra pak spočívá mimo jiné v zajištění vzdělávání zaměstnanců státní správy a samosprávy v oblasti finanční gramotnosti (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010).

Důležitým aktérem pomáhající budovat systém finančního vzdělávání je také Česká národní banka (ČNB). Ta mimo jiné organizuje programy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a tím pomáhá připravovat pedagogy na výuku finanční gramotnosti a její začlenění do klasických školních výukových hodin (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010).

Česká národní banka také v roce 2016 spustila nový edukační portál Peníze na útěku, kde shromažďuje informace z oblasti finanční gramotnosti a snaží se zvýšit povědomí o těchto informacích mezi občany. Portál obsahuje informace o ovládání osobního i rodinného rozpočtu, finančních službách jako jsou půjčky, pojištění, spoření a o různých životních událostech, které mohou ovlivnit finanční oblast jako např. starobní důchod, manželství a rodina, bydlení, koupě vozu či dluhy (penizenauteku.cz). Informace získané na portálu si zde uživatel může dokonce ověřit pomocí tříúrovňového testu. Portál je sice zaměřen na dospělé jedince, neuškodí ale ani mladší české populaci.

Z uvedeného vyplývá, že role aktérů vytvářejících systém finančního vzdělávání vedou ke společnému cíli, ale obsah těchto rolí se liší.

Dokument OECD s názvem *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies* zmiňuje potřebu oddělení finančního vzdělávání od ochrany spotřebitele. „Je potřeba rozlišit finanční vzdělávání od ochrany spotřebitele, i když se částečně překrývají.

Ochrana spotřebitele a finanční vzdělávání sdílí mnoho stejných cílů, ale každý z nich volí jiný přístup k dosažení těchto cílů. Jak finanční vzdělávání, tak ochrana spotřebitele mají za své cíle zajistit blaho spotřebitelů a chránit je před újmou. Také se zabývají poskytováním informací o finančních záležitostech. Nicméně finanční vzdělávání doplňuje tyto informace o poskytování instrukcí a rad, zatímco ochrana spotřebitele zdůrazňuje legislativu navrženou pro prosazování minimálních standardů, poskytování vhodných informací klientům finančních institucí, posílení legální ochrany spotřebitele v případě nenadálých situací a další.“ (OECD, 2005, s. 26) Z uvedeného vyplývá, že i přesto, že se tyto dva rozebírané pojmy překrývají a mnohdy směřují ke stejným cílům, mají oba rozdílný účel, a proto je nesmíme zaměňovat.

Principy finančního vzdělávání

Národní strategie finančního vzdělávání 2010, vypracovaná Ministerstvem financí ČR, zmiňuje mimo jiné také základní principy finančního vzdělávání, mezi které řadí princip obecnosti, princip odbornosti a princip zacílení. Pod principem obecnosti rozumíme rozvíjení a zvyšování úrovně finanční gramotnosti ve smyslu základní orientace ve finančních produktech a službách. Rovněž musí předejít, popř. zabránit jakékoliv propagaci v oblasti finančního trhu. Princip odbornosti znamená zajištění finančního vzdělávání tak, aby byly podávány korektní odborné informace a aby tyto informace byly podávány odborně kvalifikovanými vzdělavateli. A principem zacílení rozumíme formování projektů nebo programů týkajících se finanční gramotnosti, které mají jasně vymezenou cílovou skupinu, a také výběr vhodných informačních kanálů pro zvolenou cílovou skupinu, abychom předešli chybné interpretaci (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010). Je vhodné jednat dle těchto principů současně a žádný nezanedbávat.

Opletalová a Kvintová (2014) pak dodávají ještě jeden nový princip finančního vzdělávání – princip objektivity. Ten spočívá v objektivním sdělování informací. Cílem je odlišit projekty finančního vzdělávání od komerčních aktivit. Principem je dodávat objektivní informace o všech finančních produktech a službách na finančním trhu, o jejich přednostech a nedostatcích, a nechat pak volbu spotřebitelů zcela na jejich uvážení.

2.1 Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

Za standard finanční gramotnosti je považována ideální úroveň finanční gramotnosti, kterou má žák dosáhnout. My se zaměříme na střední školy. Následující tabulky tedy

ukazují standardy finanční gramotnosti pro střední školy ze společného dokumentu Ministerstva financí ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Ministerstva průmyslu a obchodu ČR vypracovaný na základě usnesení vlády č. 1594 ze dne 7. prosince 2005, který je nazván Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách a který je v souladu se Strategií finančního vzdělávání.

Peníze	
Obsah	Výsledky
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovní listku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH - vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období... - rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Obrázek 2 – Standard finanční gramotnosti – Peníze

Hospodaření domácnosti	
Obsah	Výsledky
- rozpočet domácnosti	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti - navrhne jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti

Obrázek 3 – Standard finanční gramotnosti – Hospodaření domácnosti

Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
- přebytek finančních prostředků	- navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...) - vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	- vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu - posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení - vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Obrázek 4 – Standard finanční gramotnosti – Finanční produkty

Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
- předpisy na ochranu spotřebitele	- na příkladu vysvětlí jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejích všeobecných podmínek

Obrázek 5 – Standard finanční gramotnosti – Práva spotřebitele

Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání je již implementován do rámcových vzdělávacích programů pro gymnázia (objevuje se v předmětu Člověk a svět práce) a do rámcových vzdělávacích programů pro střední odborné vzdělávání (tady se objevuje v oblasti Ekonomické vzdělávání a jako průřezové téma v předmětu Člověk a svět práce).

U základního vzdělávání se však postupovalo jinak. Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání byly připraveny dříve než Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání, proto se Standard finanční gramotnosti v rámcových vzdělávacích programech pro základní vzdělávání neobjevoval. Existovalo pouze doporučení pro základní školy, které nabádalo, aby byla finanční gramotnosti do výuky zařazena (Hesová, Zelendová, 2011).

Od 1. 9. 2013 je však účinný nový rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, který už obsahuje zapracované téma finanční gramotnosti, což znamená, že už i na základních školách existuje povinnost zakládat téma finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů a tím pádem povinnost vzdělávat žáky v této oblasti.

2.2 Instituce ovlivňující finanční gramotnost

Finanční gramotnost může ovlivňovat mnoho faktorů, jak pozitivně, tak i negativně. Ovlivňovat úroveň finanční gramotnosti mohou především výchova a vzdělávání. Přičemž dle Pedagogického slovníku (2003, s. 277) představuje výchova „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.“ Vzdělávání je pak v osobnostním pojetí chápáno jako „součást socializace jedince. Vzdělání je pak ta složka kognitivní vybavenosti osobnosti, která se zformovala prostřednictvím vzdělávacích procesů.“ (Pedagogický slovník, 2003, s. 292) Pedagogický slovník také mimo jiné uvádí časté zaměňování pojmů vzdělání a vzdělávání v českém jazyku, přesto, že oba pojmy vychází z anglického *education*, který v sobě zahrnuje oba české pojmy.

Výchova a vzdělávání, které nejvíce ovlivňují úroveň finanční gramotnosti, se objevují především ve dvou institucích, v rodině a ve škole, jakožto ve dvou institucích nejvíce ovlivňující samotný rozvoj osobnosti dítěte, a to nejen ve finanční oblasti.

2.2.1 Rodina

Rodina je jednou z institucí ovlivňující finanční gramotnost, která ji může ovlivňovat jak pozitivně, tak i negativně. „Jeden z důvodů, proč bohatí bohatnou, chudí chudnou a střední třída zápasí s dluhem, je, že se o penězích učí doma, a ne ve škole. Většina z nás se o penězích naučí od rodičů.“ (Kyosaki, Lechter, 2001, s. 20) Autoři tedy zmiňují velkou důležitost rozvíjení finanční gramotnosti především v rodině, které tvoří základ dalšího efektivního fungování ve společnosti.

Problematika finanční gramotnosti se netýká pouze dětí a mládeže, ale také velmi často zasahuje do dospělého života. Mnoho nyní dospělých obyvatel, kteří kdysi sami byli dětmi se špatnou úrovní finanční gramotnosti, založili vlastní rodiny a stále nemají dobrou úroveň finanční gramotnosti, tudíž vykazují vzorec nevhodného chování ve finanční oblasti (Opletalová, Kvintová, 2014). Tento vzorec nevhodného chování posléze přenášejí na vlastní děti, protože děti si pochopitelně tento vzorec přebírají za vlastní a osvojují si jej. Naučí se tak obdobně nevhodně zacházet s penězi, neorientují se ve finanční oblasti a mají tak větší předpoklady stát se finančně negramotnými. V mnoha případech je tato oblast ani nezajímá.

„Proto se jeví jako výchovné a prakticky žádoucí, aby již od dětského věku byly aplikovány metody a postupy podporující u dítěte vědomí, že je aktérem reálné ekonomiky.“ (Opletalová, Kvintová, 2014, s. 37) Pokud však naopak dospělí v rodině mají finanční gramotnost rozvinutou na dobré úrovni, ovlivňují také své děti a ty od nich přebírají vhodné a žádoucí vzorce ekonomického chování. Tím se u takto vychovávaných dětí zvyšuje pravděpodobnost na dosažení vysoké úrovně finanční gramotnosti.

V souvislosti s rozvíjením finanční gramotnosti u dětí se často hovoří o smyslu kapesného. Riegel (2007) připomíná, že důležitostí kapesného pro finanční rozvoj dítěte se zabývá celá řada autorů, především z ekonomické oblasti. Hospodařením s kapesným si dítě rozvíjí povědomí o aktuální reálné ceně zboží, učí se hospodařit s přidělenými penězi na určité období, přebírá odpovědnost za malou část svého osobního rozpočtu a tím pádem si rozvíjí schopnost regulovat své tužby po uspokojení některých potřeb.

2.2.2 Škola

Pokud se jedná o působení rodičů na své děti, nemůžeme rozvoj úrovně finanční gramotnosti nijak korigovat, ani zjistit jeho průběh. Ovlivnění tedy přichází až s nástupem povinné školní docházky, popř. středního vzdělávání. Tam už je následně možné sledovat vývoj žáka v oblasti finanční gramotnosti. Škola je jedním z příkladů několika institucí, které ovlivňují finanční gramotnost, kde můžeme vidět rozhodně spíše pozitivní důsledky jejího působení než negativní.

Vzhledem k tomu, že sami rodiče v mnoha případech mají nízkou úroveň finanční gramotnosti, nabízí se zde jiné možnosti ovlivňování finanční gramotnosti u dětí, a to jednak zařazením předmětu sestávajícím z oblastí finanční gramotnosti na základní i střední školy, jednak dalším vzděláváním rodičů v této oblasti (Opletalová, Kvintová, 2014). Dalším vzděláváním rodičů v oblasti finanční a celkově ekonomické gramotnosti např. v podobě kurzů a seminářů se zlepši jejich úroveň finanční gramotnosti. V důsledku toho rodiče rozvíjejí svoji schopnost pozitivně působit na své děti v ekonomické oblasti a tím pomáhat rozvíjet jejich úroveň finanční gramotnosti a povědomí v ekonomické oblasti.

Na základě usnesení vlády ČR č. 1594 ze dne 7. prosince 2005 vypracovaly Ministerstvo financí České republiky, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky dokument s názvem Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Tento dokument popisuje proces včlenění finančního vzdělávání do počátečního vzdělávání, který obsahuje tyto kroky:

- „Vytvoření Standardu finanční gramotnosti pro žáka 1. a 2. stupně základní školy a Standardu finanční gramotnosti pro žáka střední školy (který odpovídá Standardu finanční gramotnosti dospělého občana).
- Zařazení Standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů pro základní a střední vzdělávání.
- Vytvoření metodických doporučení školám pro vzdělávání žáků a tvorbu a realizaci školních vzdělávacích programů.
- Zařazení témat finančního vzdělávání do vzdělávacích programů v rámci systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

- Revize Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (včetně revize Standardů finanční gramotnosti) v souladu s vývojem finančních trhů a potřeb žáků.“ (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 17)

Z tohoto dokumentu vyplývá, že se rozlišuje požadovaná úroveň finanční gramotnosti u žáků 1. stupně základní školy, 2. stupně základní školy a také žáků střední školy. U žáků, kteří ukončují střední školu, by měla být finanční gramotnost na stejně vysoké úrovni jako u dospělých jedinců.

3 DOPADY FINANČNÍ NEGRAMOTNOSTI

V této kapitole se budeme zabývat občany finančně gramotnými i negramotnými. Také si popíšeme některé dopady finanční negramotnosti, osvětlíme zadlužování domácností, seznámíme se z registry dlužníků. Rovněž se budeme zabývat úvěry a s nimi spojenými riziky.

Základním předpokladem motivace k dobré úrovni finanční gramotnosti by měl být obstojný život ve společnosti. „Člověk v moderní společnosti bez schopnosti zvládat své ekonomické záležitosti nemůže dlouhodobě obstát.“ (Slabikář finanční gramotnosti, 2011, s. 37)

Proto je tíženým výsledkem celé oblasti finančního vzdělávání finančně gramotný občan. „Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“ (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 11)

Opakem finančně gramotného občana je občan finančně negramotný, který se neorientuje hned v několika finančních a ekonomických oblastech, nemá potřebné informace, znalosti či schopnosti pro správu vlastního rozpočtu či rozpočtu své rodiny.

S finanční negramotností se pochopitelně nepotýká jen Česká republika, je to záležitost celosvětová. Členské státy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) reagovali na nedostatek svých finančně gramotných občanů vytvořením tzv. Mezinárodní sítě pro finanční vzdělávání (International Network on Financial Education, INFE). Cílem této sítě je rozšířit povědomí o důležitosti finančního vzdělávání, také podporuje členské země v rozvoji jejich vlastních národních strategií finančního vzdělávání, podobných jako má také Česká republika (Opletalová, Kvintová, 2014).

V roce 2012 pořádala OECD studii pro zmapování znalostí, chování a postojů ve finanční oblasti dospělých občanů ze 14 zemí zapojených do mezinárodní sítě pro finanční vzdělávání INFE. Této studii se účastnili i dospělí spotřebitelé České republiky. Studie ukázala, že se finanční negramotnost dospělých obyvatel České republiky pohybuje mezi 56 až 65% (Atkinson, Messy, 2012 In Opletalová, Kvintová, 2014). A to jsou opravdu znepokojující čísla. Česká republika v tom ale není sama, protože podobná čísla se objevují i u ostatních států, které se zúčastnily studie.

„Nezodpovědné a nedostatečně promyšlené ekonomické chování každého jednotlivce s sebou nese rizika jak ekonomická, tak i psychická a sociální.“ (Slabikář finanční gramotnosti, 2011, s. 22) Nedostatečná finanční gramotnost spotřebitelů může mít mimo jiné také vliv na vznik ekonomické krize.

Jak zmiňuje Škvára (2011, s. 15) v učebnici Finanční gramotnost: „Občané nejsou finančními experty, ale měli by být schopni zvážit, co je jim nabízeno – konečné řešení je jejich odpovědností.“ Toto označuje jako motto finanční gramotnosti. Podobně uvažují i Doubková a Tomek (2016), kteří připomínají, že předtím, než se rozhodneme utratit své úspory, které jsme většinou získávali prací a naším úsilím, musíme si nejprve rozmyslet, jestli za ně získáme opravdu to, co potřebujeme, a hlavně v kvalitě, jakou potřebujeme. Obě tvrzení shodně nechávají všechnu zodpovědnost za rozhodnutí o finančních produktech a službách na spotřebitelích, s čímž lze jistě souhlasit, protože spotřebitel musí přebírat za svá jednání odpovědnost.

3.1 Zadlužování domácností

V dnešní době je poměrně snadný přístup k finančním produktům a službám, ovšem stále nedostatečná informovanost o těchto službách i produktech. Zároveň se ve velké míře rozmáhají prodejní triky obchodníků a právě v důsledku nedostatečné informovanosti se stává, že spotřebitelé na tyto nevýhodné a mnohdy i podvodné nabídky finančních produktů a služeb přistoupí. Právě kvalitní vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti se snaží těmto situacím předcházet.

V dnešní době se také stává běžnou záležitostí, že si lidé půjčují finanční prostředky na cokoliv. Již delší dobu si lidé půjčují na bydlení, ale v posledních letech se rozmohlo také ve velkém půjčování např. na vánoční dárky či luxusní exotickou dovolenou. „Protože většina lidí se po největší část svého života musí zaměřovat na získávání peněz jako nejbližší cíl svého usilování, vzniká představa, že veškeré štěstí a veškeré konečné životní uspokojení je pevně spjato s vlastněním určité sumy peněz: a ty se tak z pouhého prostředku a předpokladu vnitřně mění v konečný účel.“ (Simmel, 2006, s. 18) Lidé peníze chtějí okamžitě, chtějí si okamžitě pořídit nové věci, nové zážitky a nečekají, až budou mít našetřeno dostatek finančních prostředků, aby si své potřeby zrealizovali. V této oblasti ovšem Doubková a Tomek (2016) zmiňují půjčku jako krajní řešení při koupi spotřebních produktů. Jako vysvětlení podávají: Pokud již nyní nemá spotřebitel dostatek finančních prostředků na vytvoření rezervy, ze které by mohl produkt zakoupit, z čeho pak bude

půjčku či úvěr splácet? Rozhodnutí tedy opět ponechávají plně v rukou spotřebitele, je tedy pouze na jeho vlastním uvážení, zda využije nabídky finančních produktů a služeb, či nikoli.

Řeháková popisuje zadlužení jako „běžný projev ekonomických aktivit jednotlivce i domácností, tento stav je charakteristický takovou mírou dluhu, kterou je schopna daná osoba/rodina splácet, aniž by tím bylo ohroženo naplnění základních existenčních potřeb.“ (In Langer, 2011, s. 107)

V mnohých případech si ale spotřebitelé neuvědomují rizika, které takto často ne příliš uvážené půjčování finančních prostředků přináší. Lidé mohou přijít o zdroj příjmů, ať už z důvodu ztráty zaměstnání, nebo nemoci, či dalších, a nebudou moci splácet půjčené peníze. Pak se dostávají do složitých situací a často upadají do dluhové pasti.

Může se poté stát, že takto dluhově zatížení lidé nepracují, protože jejich příjmy podléhají exekuci, a využívají dostupnost dávek sociálního zabezpečení. To ale v důsledku zatěžuje stát a jeho ekonomiku, protože musí vynaložit zvýšené úsilí a finanční náklady, aby těmto lidem dávky sociálního zabezpečení poskytl a případně jim rovněž nabídl pomoc v řešení jejich situace. Dopady finanční negramotnosti však mohou být nejen ekonomické, ale i sociální a psychologické.

Škvára (2011, s. 113) v této souvislosti uvádí pravidla zvládnutí osobního i rodinného rozpočtu v pěti základních krocích. Tzv. pravidlo **START** obsahuje tyto kroky:

- Sepsat své čisté příjmy,
- Trochu času věnovat shrnutí svých měsíčních výdajů,
- Analyzovat, zda příjmy pokrývají stávající výdaje,
- Rozumově zvážit a přizpůsobit výdaje,
- Třebaže vše funguje, čas od času rozpočet přehodnotit.

Pakliže se jedinec (rodina) dostane do stavu zadluženosti, při kterém není schopen splácet, způsobuje to jedinci (rodině) značné finanční obtíže. Tento stav se nazývá předlužení. Rozdíl mezi předlužením a zadlužením spočívá v tom, že „člověk není schopen plnit své finanční závazky. Předlužení postihuje převážně sociálně znevýhodněné jedince, či sociálně znevýhodněné skupiny obyvatelstva a je jedním z významných faktorů, který způsobuje jejich sociální vylučování z běžného života majoritní společnosti

s následným obtížným začleněním do života této společnosti.“ (Slabikář finanční gramotnosti, 2011, s. 51)

Finanční obtíže způsobené předlužením mohou vést k sociálnímu vyloučení, psychické deprivaci, depresím a dalším druhotným faktorům. Sociální vyloučení je popsáno ve Slabikáři finanční gramotnosti (2011, s. 52) jako „proces vylučování jedinců či skupin obyvatelstva ze sociálního, ekonomického a kulturního života společnosti v důsledku nedostatečného přístupu nejen k rozdělovanému bohatství, ale i k dalším zdrojům, které jsou ve společnosti k dispozici. K základním zdrojům společnosti patří: zaměstnání, vzdělávání, bydlení, zdravotní péče a sociální ochrana.“ Jedinci či skupina jednotlivců postižená sociálním vyloučením je jen těžko vracejí zpět do společenského života. Tady se ujímá role sociální pedagogika, která se snaží předcházet sociálnímu vyloučení, chudobě a předlužení, případně mírnit důsledky těchto jevů. Úkolem sociálního pedagogika je tedy pomoci spotřebitelům, kteří se dostali do problémů v souvislosti s finanční gramotností.

Registry dlužníků

Existuje několik registrů dlužníků, které sdružují údaje o klientech, kteří nesplácí své závazky. Pokud se fyzická či právnická osoba dostane do registru dlužníků, nemá možnost v dalších nejbližších letech získat jakoukoliv půjčku či úvěr. Mezi registry fungující v dnešní době patří:

- **Centrální registr dlužníků České republiky (CERD)**, který je informačním systémem České národní banky a je v této oblasti největším bankovním i nebankovním systémem, který: „soustřeďuje informace o úvěrových závazcích právnických osob a fyzických osob a umožňuje operativní výměnu těchto informací mezi účastníky Centrálního registru úvěrů,“ (Škvára, 2011, s. 145)
- sdružení **SOLUS** provozuje hned několik registrů, které sbírají údaje o solventnosti klientů jak z bankovních, tak i nebankovních subjektů (používají je např. Komerční banka, T-Mobile Czech Republic, Raiffeisenbank, COFIDIS či Home Credit),
- **Bankovní registr klientských informací (BRKI)**, což je „společná externí informační databáze bank, která umožňuje výměnu informací o klientech vzájemně mezi bankami, jež jsou zapojeny do tohoto registru,“ (Škvára, 2011, s. 143)
- **Nebankovní registr klientských informací (NRKI)**, což je „společná externí informační databáze společností působících v oblasti leasingu a splátkového

prodeje, která umožňuje na základě souhlasu klienta výměnu informací vzájemně mezi subjekty, jež jsou zapojeny do tohoto registru.“ (Škvára, 2011, s. 144)

Některé registry ovšem pohlíží i na věřitele, kterému dlužník nesplácí, jako na dlužníka, proto ho rovněž zařadí do registru dlužníků. V této chvíli vznikají pro věřitele nemalé a mnohdy i zbytečné problémy, protože nyní i on, i když ne svojí vinou, nemůže dosáhnout na žádnou půjčku či úvěr (bankovní instituce mu neposkytnou dokonce např. ani kreditní kartu).

3.2 Úvěry a s nimi spojená rizika

Lidé jsou stále častěji ochotni se zadlužovat. Finanční zadlužování roste právě také díky dostupnosti úvěrových produktů na finančním trhu.

Podle Zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele ve znění pozdějších předpisů musí být vyloučena diskriminace při poskytování produktů a služeb ze strany prodávajícího. Je tím tedy myšleno, že prodávající nemůže spotřebitele úmyslně či z nedbalosti rozlišovat, vylučovat, omezovat či znevýhodňovat z diskriminačních důvodů (Škvára, 2011). Každý spotřebitel tedy musí mít rovný přístup k finančním produktům a službám od všech zprostředkovatelů.

Slabikář finanční gramotnosti (2011, s. 25) zmiňuje subjektivní vnímání dluhu z pohledu spotřebitelů. „Z hlediska finanční gramotnosti je zajímavé zjištění o odlišném subjektivním vnímání dluhu a úvěru. Zatímco dluh je tradičně vnímán negativně, úvěr je vnímán neutrálně, je součástí podnikání a hospodaření. Úvěr je součástí moderního života, je také prostředkem uspokojování řady potřeb a přání, podporuje určitý image a socioekonomický status ve společnosti.“

Úvěry poskytují bankovní i nebankovní instituce, u bankovních institucí je poskytování úvěru jejich hlavní činností. Banky rozlišují 3 typy úvěrů dle jejich délky: krátkodobé do 1 roku, střednědobé do 4 až 5 let a dlouhodobé nad 4 až 5 let. Mezi dlouhodobé úvěry se řadí např. hypotéka. U dlouhodobých úvěrů rovněž platí, že banky požadují záruku, určité zajištění, které kompenzuje zvýšené riziko pro banku právě z důvodu délky úvěru. Toto riziko představuje nesplácení úvěru ze strany klienta např. kvůli ztrátě zaměstnání, dlouhodobé nemoci či zranění, vytvoření dluhu u jiné bankovní či nebankovní instituce (Slabikář finanční gramotnosti, 2011).

V tomto kontextu je nutno podotknout, že bankovní i nebankovní instituce nenabízejí úvěrové produkty z dobroty srdce, soucitu, laskavosti ani proto, aby pomohly lidem, nýbrž aby obohatily samy sebe, aby to hlavně pro ně bylo prospěšné.

Proto spotřebitelé, kteří se chystají podnikat kroky ve finanční oblasti, by měli mít na paměti obezřetnost. Pro tyto a podobné příležitosti vypracovala Česká národní banka Desatero spotřebitele, které se skládá z následujících bodů:

1. **Nic není zadarmo** – Bankovní i nebankovní instituce jsou podnikatelé, kteří poskytují finanční produkty a služby proto, aby vykázali zisky, jinými slovy, aby vydělali. Je proto třeba si uvědomit, že pokud nějaký produkt či službu nabízejí zdarma, spotřebitel ji zaplatí někde jinde, na nějakém jiném produktu či službě.
2. **Mějte jasno** – Pokud víme, jaké produkty a služby chceme použít a jaké parametry by měly mít, je vhodné si je dopředu porovnat ze všech dostupných služeb a produktů na trhu, tj. od všech poskytovatelů. Je rovněž vhodné ověřit si informace o produktu či službě u poradce či třetí nezávislé osoby, ne jen věřit slovům poskytovatele.
3. **S kým jednáte?** – Vždy je také nutné ověřit si, s jakým typem poskytovatele jednáme. Jestli musel dokládat svoje kvality veřejnému orgánu (např. Česká národní banka, Česká obchodní inspekce), jestli jej tento orgán pravidelně kontroluje a jaké jsou pravomoci toho orgánu. V případě problémů proto není dobré váhat a ihned se obrátit se stížností k příslušnému veřejnému orgánu a usilovat o nápravu.
4. **Váš finanční plán** – Vždy je nutné mít finanční rezervu na nepředvídané situace (např. ztráta zaměstnání, nemoc, nečekané vyšší výdaje). Není proto vhodné úplně vyčerpat svůj měsíční osobní či rodinný rozpočet.
5. **Čtete všechno** – Není vhodné se odradit nedostatkem času ani přesvědčit tím, že nám vše potřebné již prodejce řekl. V takových případech se často přikloníme k možnosti smlouvu nečíst nebo ji číst jen částečně. Vhodnější je si smlouvu vzít domů a v klidu ji prostudovat, popř. se o ní poradit s odborníkem. Podobným způsobem přistupujeme k všeobecným obchodním či pojistným podmínkám. Pokud obchodník odmítne zapůjčit smlouvu k prostudování domů, je to již jistý varovný znak. Také je nutné si pohlídat včasné plnění závazků sjednaných ve smlouvě a jejích případných dodatcích.
6. **Nejasné smlouvy** – Na pochybný obchod nám může upozornit přílišná délka smlouvy, prohlášení klienta o podpisu bez nátlaku a o tom, že smlouva není jed-

nostranně nevýhodná, dále slova jako „neplatí“ a „nepoužije se“ a v neposlední řadě také souhlas s rozhodováním sporů rozhodcem jmenovaným poskytovatelem služby.

7. **Vysoký výnos** – U nabídek, které neodpovídají běžné situaci na finančním trhu a jsou zdánlivě extrémně výhodné, můžeme předpokládat nějaký háček. V těchto případech je vhodné trvat na vysvětlení situace.
8. **Investování** – Pokud podepisujeme investiční dotazník, je vhodné dávat si pozor na manipulaci ze strany zprostředkovatele, na nejasné či nesrozumitelné odpovědi.
9. **Životní pojištění** – Je nutné si uvědomit, že část námi placeného pojistného jde na krytí rizika nepředvídané události. Tuto částku při zrušení pojistky nedostaneme zpět.
10. **Chraňte svá data** – Není vhodné uchovávat hesla, kódy a PINy na jednom místě nebo poblíž toho, co zpřístupňují, také na veřejných počítačích či podobných zařízeních. Vždy je také vhodné vyžadovat kopie podepisovaných dokumentů. Ten samý případ nastává u potřeby doložitelných důležitých informací o finančním produktu či službě (cnbprovsechny.cnb.cz ©2003-2017).

Toto Desatero spotřebitele jednoduše popisuje základní každodenní chování spotřebitele, co je doporučovaným chováním a co už tak příliš doporučované není. Nepředpokládá tudíž vysokou úroveň finanční gramotnosti a spíše se zaměřuje na spotřebitele, kteří svou úroveň finanční gramotnosti stále potřebují zvýšit.

Desatero spotřebitele pak dále Česká národní banka zjednodušuje do „Šesti P“, které obsahují tyto body:

- **Přemýšlejte,**
- **Ptejte se,**
- **Porovnávejte,**
- **Porad'te se,**
- **Propočítejte,**
- (až poté) **Proveďte** (cnbprovsechny.cnb.cz ©2003-2017).

Těchto základních „Šest P“ je vytvořeno spíše jako pomůcka k upamatování složitěji popsaných bodů v Desateru spotřebitele.

Pojem finanční gramotnost není mezi širokou veřejností příliš rozšířen, mnoho spotřebitelů rovněž neví, co vlastně tento pojem znamená či co všechno obsahuje. Finanční vzdělávání je snaží tomuto jevu více či méně úspěšně předcházet. Díky stále se rozšiřující a měnící nabídce na trhu finančních produktů a služeb je nutné si neustále oživovat své znalosti v této oblasti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkumný problém

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit úroveň finanční gramotnosti studentů středních škol. Vzhledem ke skutečnosti, že spotřebitel ukončující střední vzdělání má mít dle Standardů finanční gramotnosti stejnou úroveň finanční gramotnosti jako dospělý spotřebitel, zjišťovali jsme zároveň také názor studentů na finanční gramotnost, rovněž také názor na finanční vzdělávání. Dále také zkoumáme subjektivní názor respondentů na oblast jejich vlastní finanční gramotnosti – názor na vlastní výši úrovně finanční gramotnosti a názor na schopnost využití vlastní finanční gramotnosti v každodenním životě.

Zaměřujeme se rovněž na zjištění případných souvislostí mezi úrovní finanční gramotnosti a typem školy. Pro tento účel zařazujeme tři typy středních škol – gymnázium, obchodní akademie a střední škola s technickým zaměřením. Dále také zkoumáme případné rozdíly v úrovni finanční gramotnosti mezi 1. ročníky a 4. ročníky vybraných typů středních škol.

Pojetí výzkumu

Zvolili jsme kvantitativní přístup výzkumného šetření i vzhledem k velikosti výzkumného souboru. Výhodou je, že výsledky výzkumu můžeme zobecnit na všechny studenty 1. a 4. ročníků středních škol ve Zlínském kraji. Gavora (2000) zmiňuje, že na rozdíl od kvalitativního výzkumu pracuje kvantitativní výzkum s číselnými údaji. V případě kvantitativně orientovaného výzkumu máme možnost precizně a jednoznačně vyjádřit výzkumné údaje v číselné podobě.

Dosavadní výzkumná šetření

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) realizuje mezinárodní šetření PISA, které se pokouší zmapovat úroveň matematické, čtenářské a přírodovědné gramotnosti patnáctiletých žáků. Šetření probíhá každé 3 roky a pokaždé se zaměřuje více na jednu z uvedených oblastí. V šetření v roce 2012 se ke třem hlavním oblastem přidalo šetření finanční gramotnosti, kterého se zúčastnily jak členské státy OECD, tak další státy světa. Z 18 testovaných zemí světa se Česká republika umístila na 6. místě v pořadí, což je nadprůměrný výsledek (OECD, 2014).

Mezinárodní průzkum ING Pojišťovny z roku 2011, který byl realizován online, ukazuje situaci v oblasti finanční gramotnosti, nakládání s osobním i rodinným rozpočtem. Průzkumu se zúčastnilo 500 respondentů z 12 zemí Ameriky, Evropy a Asie.

Průzkum ukázal, že 79% českých spotřebitelů má pouze základní nebo špatné finanční znalosti, proto také Česká republika mezi 12 zeměmi světa skončila mezi 3 nejhoršími spolu s Mexikem a Slovenskem. Nejlépe v průzkumu skončili Japonci, Indové a Korejci. V porovnání mužů se ženami vyšli z průzkumu jednoznačně lépe muži a ve věkových skupinách zvítězila věková skupina 20 – 34 let. Podle studie není výhodou ani ekonomické vzdělání (ING Pojišťovna, 2011).

Další výzkum, který proběhl v České republice v roce 2010, prováděla společnost STEM/MARK na zadání Ministerstva financí ČR a České národní banky. Toto šetření bylo zaměřeno na zmapování finanční gramotnosti dospělých spotřebitelů. Pokoušelo se mimo jiné zjistit, nakolik lidé dokážou tyto znalosti využít v každodenním životě, a také zmapovat postoje a chování spotřebitelů na finančním trhu, v oblasti osobního a rodinného rozpočtu (MFČR, Závěrečná zpráva z výzkumu – plné znění STEM/MARK, 2010).

Opletalová a Kvintová (2014) popisují výzkum, prováděný v roce 2014 Ing. Alenou Opletalovou, PhD. Výzkum byl zaměřen na finanční gramotnost na středních školách v Olomouckém kraji. Cílem výzkumu bylo zjistit názor žáků na potřebu finančního vzdělávání ve školách a ověřit znalosti z oblasti finanční gramotnosti stanovenými Standardem finanční gramotnosti. Průzkumu se zúčastnilo 248 respondentů z maturitních ročníků středních škol. Podle výzkumu až 92% respondentů shledává témata finanční gramotnosti alespoň částečně užitečnými pro budoucí život. Výzkum ovšem také ukázal nedostatky v povědomí respondentů a také v jejich úrovni finanční gramotnosti. Celkově výzkum uvádí, že respondenti, tedy žáci maturitních ročníků, kteří by dle Standardu finanční gramotnosti měli mít stejnou úroveň finanční gramotnosti jako dospělí spotřebitelé, této úrovně rozhodně nedosahují.

4.1 Výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumu je zjistit úroveň finanční gramotnosti studentů středních škol, přičemž chceme zjistit, zda se úroveň finanční gramotnosti studentů zvyšuje v průběhu studia, tj. zda se úroveň liší mezi studenty 1. ročníků a 4. ročníků středních škol.

Dále pak chceme zjistit, zda se úroveň finanční gramotnosti studentů liší v závislosti na studovaném typu střední školy.

Hlavní výzkumný cíl:

Zjistit úroveň finanční gramotnosti studentů středních škol ve Zlínském kraji.

Dílčí výzkumné cíle:

1. Zjistit názor respondentů na důležitost finanční gramotnosti.
2. Zjistit význam finančního vzdělávání připisovaný respondenty.
3. Zjistit názor respondentů na využitelnost finanční gramotnosti v jejich každodenním životě.
4. Zjistit úroveň finanční gramotnosti respondentů dle jejich názoru.
5. Zjistit rozdíly mezi úrovní finanční gramotnosti respondentů z 1. ročníků středních škol a respondentů ze 4. ročníků středních škol.
6. Zjistit rozdíly v úrovni finanční gramotnosti respondentů v souvislosti se studovaným typem střední školy.
7. Zjistit úroveň respondentů dosaženou v dílčích oblastech finanční gramotnosti.

4.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky korespondují s výše uvedenými výzkumnými cíli.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaká je úroveň finanční gramotnosti studentů středních škol ve Zlínském kraji?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaký názor mají respondenti na důležitost finanční gramotnosti?
2. Jaký význam připisují respondenti finančnímu vzdělávání?
3. Jaký názor mají respondenti na využitelnost finanční gramotnosti v každodenním životě?
4. Jakou úroveň finanční gramotnosti mají respondenti dle jejich názoru?
5. Jaký je rozdíl mezi úrovní finanční gramotnosti respondentů z 1. ročníků a respondentů ze 4. ročníků?
6. Jaký je rozdíl v úrovni finanční gramotnosti respondentů v souvislosti se studovaným typem střední školy?
7. Jaká je dosažená úroveň respondentů v dílčích oblastech finanční gramotnosti?

4.3 Výzkumné hypotézy

Hypotézy jsou výroky o vztahu mezi dvěma či více proměnnými, kde existence jednoho jevu závisí na existenci druhého jevu (pokud nastane jeden, pak také druhý). Hypotézy pak dále buď přijímáme, nebo odmítáme (Chráska, 2016). Na základě odborné literatury a vlastní dedukce jsme stanovili tyto hypotézy:

- **Existuje rozdíl mezi dosaženou úrovní finanční gramotnosti studentů 1. ročníků a studentů 4. ročníků středních škol.**
- **Existuje rozdíl mezi úrovní finanční gramotnosti studentů z různých typů středních škol.**
- **Existuje rozdíl mezi úrovní peněžní gramotnosti studentů z různých typů středních škol.**
- **Existuje rozdíl mezi úrovní cenové gramotnosti studentů z různých typů středních škol.**
- **Existuje rozdíl mezi úrovní rozpočtové gramotnosti studentů z různých typů středních škol.**

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl vybrán pomocí dostupného výběru jako složky záměrného výběru. Výzkumu se zúčastnili studenti 1. a 4. ročníků středních škol, přesněji gymnázií, obchodních akademií a středních škol zaměřených na technické obory. Tyto tři typy škol byly vybrány z důvodu rozmanitosti studovaných oborů – technické, ekonomické, sociální a všeobecné. U většiny těchto oborů se předpokládá vyšší míra začlenění finanční gramotnosti do školního vzdělávacího programu. Středoškolští studenti by měli dle Standardu finanční gramotnosti na konci studia dosahovat stejné úrovně finanční gramotnosti jako dospělí lidé. Z tohoto důvodu byly pro zkoumání vybrány střední školy, abychom zjistili, zda mají studenti dostatečnou úroveň finanční gramotnosti, aby obstáli na finančním trhu. 1. a 4. ročníky byly vybrány pro sledování případného pokroku ve znalostech v oblasti finanční gramotnosti.

U studentů 1. ročníků se očekávají předchozí znalosti v oblasti finanční gramotnosti ze základní školy a 1. ročníku střední školy. U studentů 4. ročníků se předpokládají obdobné znalosti, ale posílené znalostmi získanými v průběhu celého studia na střední škole.

Jedním z cílů výzkumu je pak porovnání úrovně finanční gramotnosti mezi těmito ročníky studia.

Základním souborem jsou tedy všichni žáci 1. a 4. ročníků středních škol ve Zlínském kraji. Výběrovým souborem jsou pak žáci 1 a 4. ročníků gymnázií, obchodních akademií a středních škol s technickým zaměřením ve Zlínském kraji.

4.5 Techniky sběru dat

Sběr dat probíhal ve dvou částech. První částí byl didaktický test. Úlohy v testu byly sestaveny z odborné literatury, metodických příruček a programu České národní banky Peníze na útěku, který podporuje finanční vzdělávání široké veřejnosti. Didaktický test obsahuje uzavřené úlohy s možností výběru jedné správné odpovědi. Vyhodnocení didaktického testu probíhalo jednak jako hodnocení celého testu, pak také jako hodnocení jednotlivých částí testu představující různé složky finanční gramotnosti dle Národní strategie finančního vzdělávání 2010 (MFČR), tedy peněžní gramotnost, cenovou gramotnost a rozpočtovou gramotnost.

Druhou částí bylo dotazníkové šetření. Dotazník byl složen z kontaktních položek a obsahových položek. Otázky v dotazníku byly uzavřené (strukturované) s výběrem polytomických druhů odpovědí a posuzovacích škál likertova typu.

Návratnost didaktických testů a k nim přiložených dotazníků činila 96,5% z celkového počtu 1000 kusů rozdaných dokumentů.

4.6 Průběh výzkumu

Příprava výzkumu probíhala během měsíců prosince roku 2016 a ledna roku 2017. Na začátku února 2017 byl realizován předvýzkum s malým počtem respondentů, tj. 15 studentů 1. ročníku a 18 studentů 4. ročníku střední školy. Předvýzkum byl proveden kvůli zjištění srozumitelnosti, dostatečném počtu a náročnosti otázek v didaktickém testu. Závěrem předvýzkumu byla i diskuze se studenty v souvislosti s cíli předvýzkumu.

Realizace samotného výzkumného šetření proběhla během února a března roku 2017, kdy byla získána data od respondentů. Získaná data z výzkumného šetření byla zpracována během měsíců března a dubna roku 2017.

5 METODY ANALÝZY DAT

Data z didaktického testu a dotazníkového šetření byla ověřena nominální statistickou analýzou dat, Testem dobré shody chí-kvadrát a Testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

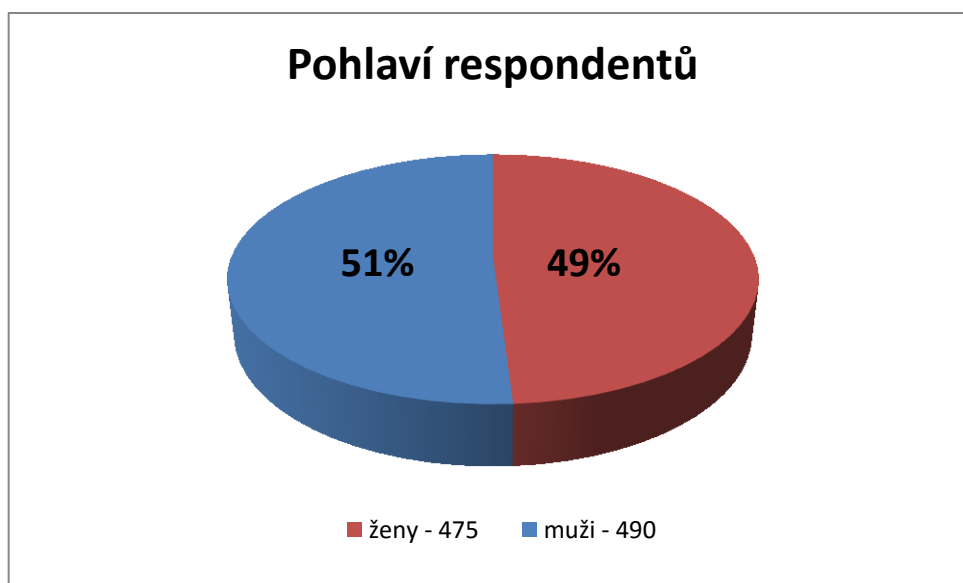
Výzkumné hypotézy a s nimi související otázky v didaktickém testu byly ověřovány pomocí Testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Žádné pole neobsahovalo očekávanou četnost menší než 5, čímž jsou splněny požadavky na aplikaci výpočtu.

Otázky 1 – 4 v dotazníkovém šetření byly analyzovány pomocí Testu dobré shody chí-kvadrát. U všech otázek byla přijata alternativní hypotéza H_A , čímž bylo potvrzeno, že mezi odpověďmi respondentů na tyto otázky existuje statisticky významný rozdíl.

Data pozorovaných četností jsou graficky zobrazena ve výsečových a sloupcových grafech a tabulkách.

Nejprve se podíváme na kontaktní položky, tedy identifikační údaje respondentů.

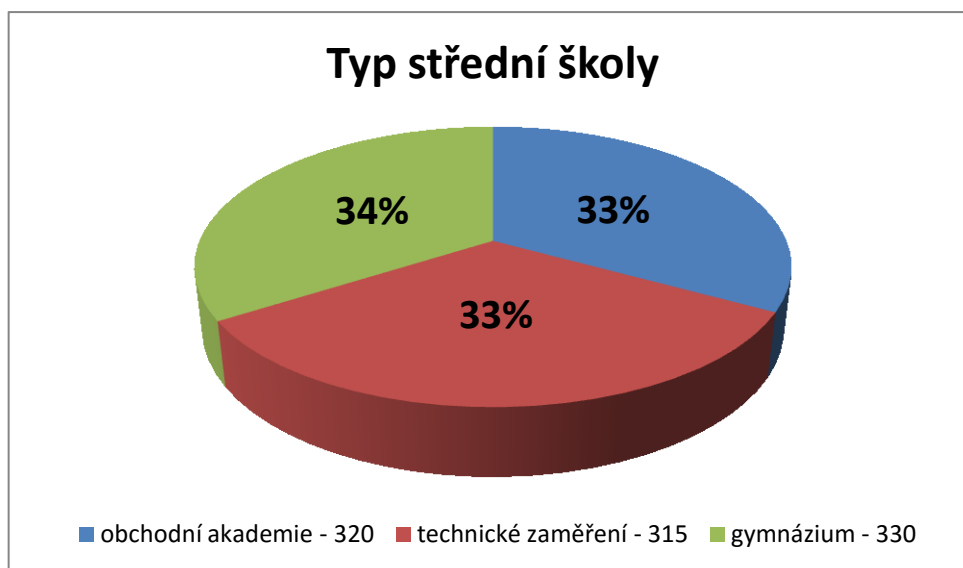
Pohlaví respondentů

Graf 1 – Pohlaví respondentů

Graf 1 zobrazuje rozložení pohlaví respondentů. Z grafu je možné vyčíst, že zastoupení pohlaví je téměř rovnoměrné, tedy muži 51%, což odpovídá 490 studentům, a ženy 49%, což odpovídá 475 studentům.

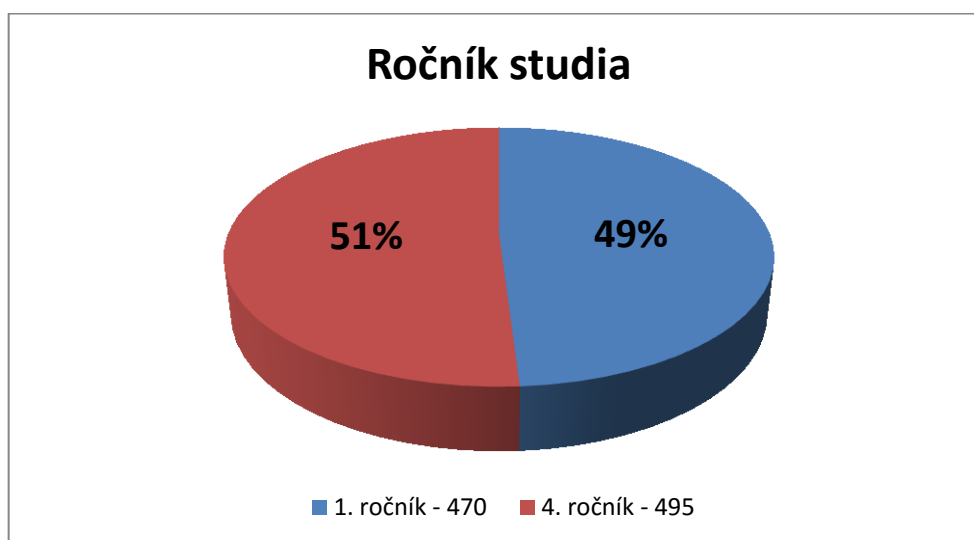
Typ studované střední školy

Graf 2 – Typ střední školy

Graf 2 zobrazuje rozložení typů studovaných středních škol. 320 respondentů z obchodních akademií představuje 33%, 315 respondentů ze středních škol s technickým zaměřením představuje 33% a 330 respondentů z gymnázií představuje 34% z celkového počtu respondentů, kteří se účastnili výzkumu. Opět můžeme vidět, že zastoupení počtů respondentů z jednotlivých typů středních škol je rovnoměrné.

Ročník studia respondentů

Graf 3 – Ročník studia

Graf 3 zobrazuje rozložení respondentů podle ročníku studia. 1. ročník se 470 respondenty představuje 49% a 4. ročník se 495 respondenty představuje 51 %. Zastoupení počtu respondentů vzhledem ke studovaným ročníkům je opět téměř rovnoměrné.

5.1 Didaktický test

Didaktický test tvoří 3 části, které představují 3 složky finanční gramotnosti – peněžní gramotnost, cenová gramotnost a rozpočtová gramotnost. Obsah testových otázek je složen dle Standardu finanční gramotnosti, otázky v testu jsou převzaty, popř. modifikovány, z odborné literatury a portálu České národní banky Peníze na útěku. Didaktický test tvoří Přílohu P I.

Úroveň finanční gramotnosti

Respondenti mohli v didaktickém testu dosáhnout maximálního počtu 12 bodů. V jednotlivých částech testu, které představují jednotlivé složky finanční gramotnosti, mohli žáci dosáhnout maximálně 4 bodů. Hranice úspěšnosti pro didaktický test představovala až 38%, což reprezentuje počet 6 bodů získaných v testu, tedy polovina všech možných získaných bodů.

Počet získaných bodů		Procentuální vyjádření počtu získaných bodů		Hodnocení
12 bodů		100%	93%	1 (výborný)
11 bodů	10 bodů	92%	80%	2 (chvalitebný)
9 bodů	8 bodů	79%	63%	3 (dobrý)
7 bodů	6 bodů	62%	38%	4 (dostatečný)
méně než 6 bodů		méně než 38%		5 (nedostatečný)

Tabulka 1 – Hodnocení didaktického testu

Tabulka 1 vyjadřuje hodnocení didaktického testu finanční gramotnosti. Respondenti jsou hodnoceni známkami jako ve škole na stupnici od 1 (výborný) do 5 (nedostatečný). K tomu, aby respondent prospěl, je potřeba získat alespoň hodnocení 4 (dostatečný).

Úroveň finanční gramotnosti 1. ročníků

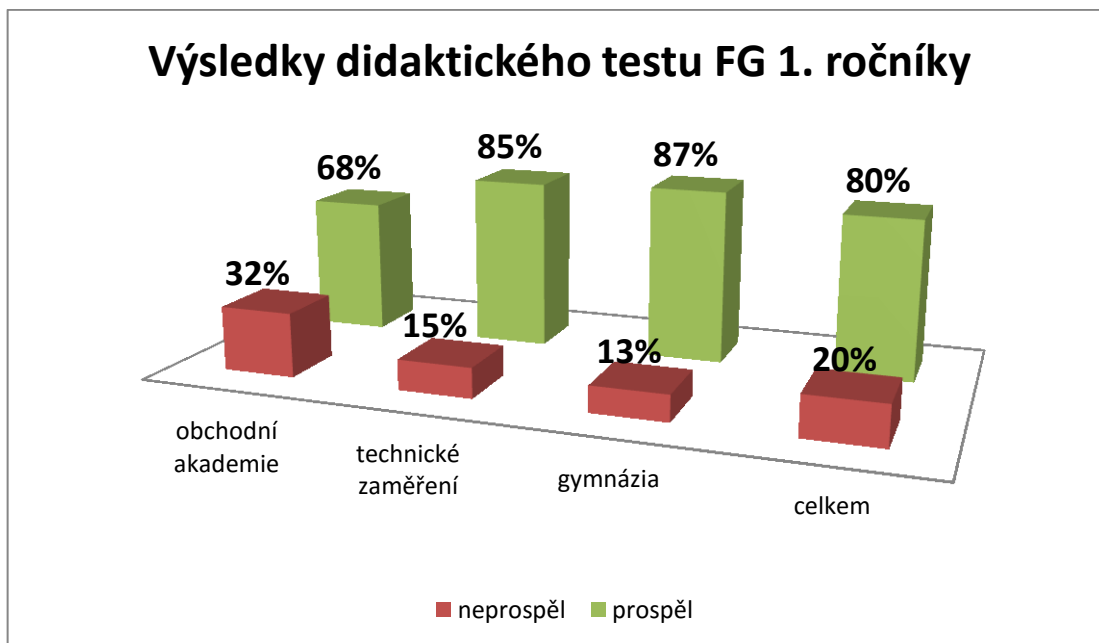
	1 (výborný)	2 (chvalitebný)	3 (dobrý)	4 (dostatečný)	5 (nedostatečný)
Obchodní akademie	1	14	21	71	50
Technické zaměření	2	20	52	56	23
Gymnázia	4	30	65	40	21

Tabulka 2 – Úroveň finanční gramotnosti 1. ročníků

Tabulka 2 zobrazuje aktuální dosaženou úroveň finanční gramotnosti respondentů z 1. ročníků na jednotlivých typech středních škol. Hodnocení výborný dosáhlo celkem 7 respondentů, 4 respondenti z gymnázia, 2 ze středních škol s technickým zaměřením a 1 z obchodní akademie. Hodnocení chvalitebný dosáhlo celkem 64 respondentů, z toho 30 z gymnázií, 20 ze středních škol s technickým zaměřením a 14 z obchodních akademií. Hodnocení dobrý dosáhlo celkem 136 respondentů, z toho 65 z gymnázií, 52 ze středních škol s technickým zaměřením a 21 z obchodních akademií. Hodnocení dostatečný obdrželo celkem 167 respondentů, z toho 71 z obchodních akademií, 56 ze středních škol s technickým zaměřením a 40 z gymnázií. Hodnocení nedostatečný obdrželo celkem 94 respondentů, což znamená, že z testu neprospěli. Z tohoto počtu je 50 respondentů z obchodních akademií, 23 ze středních škol s technickým zaměřením a 21 z gymnázií.

Pokud se tedy podíváme na celkové výsledky testu finanční gramotnosti 1. ročníků, zjistíme, že z obchodních akademií prospělo celkem 107 respondentů (68%), ze středních škol s technickým zaměřením celkem 130 respondentů (85%) a z gymnázií celkem 139 respondentů (87%). Neprospělo celkem 50 respondentů z obchodních akademií (32%), 23 respondentů ze středních škol s technickým zaměřením (15%) a 21 respondentů z gymnázií (13%).

Následující Graf 4 uvádí procentuální rozložení respondentů z 1. ročníků v závislosti na tom, zda v testu FG prospěli, či neprospěli.

Graf 4 – Výsledky didaktického testu FG 1. ročníky

Úroveň finanční gramotnosti 4. ročníků

	1 (výborný)	2 (chvalitebný)	3 (dobrý)	4 (dostatečný)	5 (nedostatečný)
Obchodní akademie	2	29	54	68	10
Technické zaměření	4	39	66	32	21
Gymnázia	5	54	78	29	4

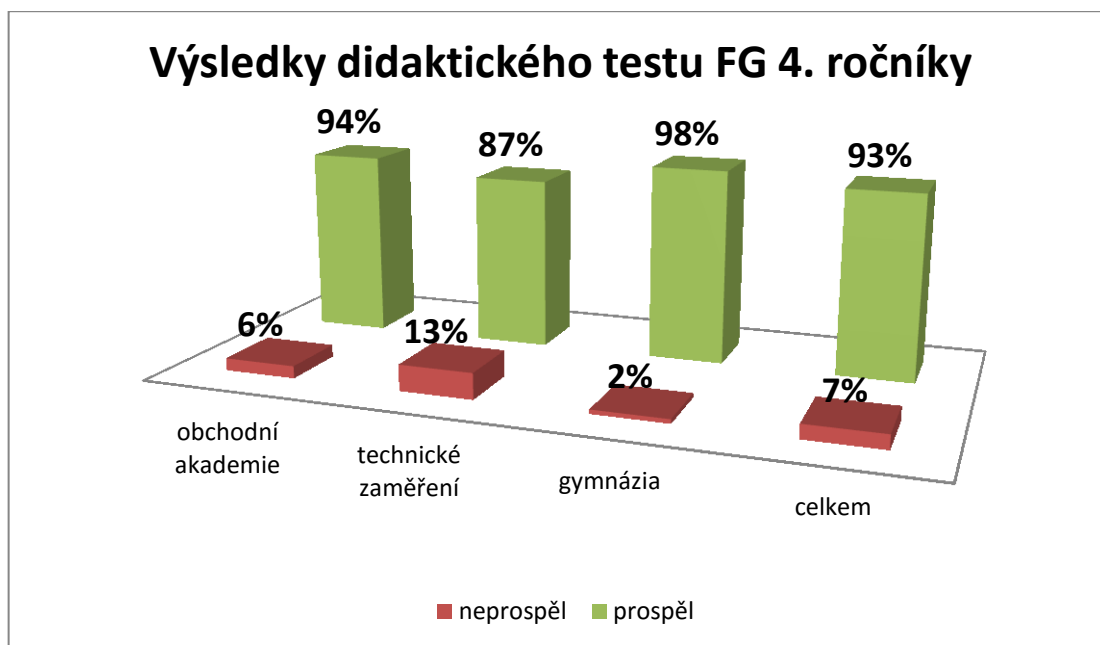
Tabulka 3 – Úroveň finanční gramotnosti 4. ročníků

Tabulka 3 zobrazuje aktuální dosaženou úroveň finanční gramotnosti respondentů ze 4. ročníků na jednotlivých typech středních škol. Hodnocení výborný dosáhlo celkem 11 respondentů, 5 respondenti z gymnázia, 4 ze středních škol s technickým zaměřením a 2 z obchodní akademie. Hodnocení chvalitebný dosáhlo celkem 122 respondentů, z toho 54 z gymnázií, 39 ze středních škol s technickým zaměřením a 29 z obchodních

akademií. Hodnocení dobrý dosáhlo celkem 198 respondentů, z toho 78 z gymnázií, 66 ze středních škol s technickým zaměřením a 54 z obchodních akademií. Hodnocení dostatečný obdrželo celkem 129 respondentů, z toho 68 z obchodních akademií, 32 ze středních škol s technickým zaměřením a 29 z gymnázií. Hodnocení nedostatečný obdrželo celkem 35 respondentů, což znamená, že z testu neprospěli. Z tohoto počtu je 10 respondentů z obchodních akademií, 21 ze středních škol s technickým zaměřením a 4 z gymnázií.

Pokud se tedy podíváme na celkové výsledky testu finanční gramotnosti 4. ročníků, zjistíme, že z obchodních akademií prospělo celkem 153 respondentů (94%), ze středních škol s technickým zaměřením celkem 141 respondentů (87%) a z gymnázií celkem 166 respondentů (98%). Neprospělo celkem 10 respondentů z obchodních akademií (6%), 21 respondentů ze středních škol s technickým zaměřením (13%) a 4 respondenti z gymnázií (2%).

Následující Graf 5 uvádí procentuální rozložení respondentů ze 4. ročníku v závislosti na tom, zda v testu FG prospěli, či neprospěli.

Graf 5 – Výsledky didaktického testu FG 4. ročníky

Na základě Tabulky 2 a Grafu 4 a Tabulky 3 a Grafu 5 byly formulovány následující statistické hypotézy a vypočítán Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

- H_0 : Mezi dosaženou úrovní FG studentů z 1. ročníků a studentů ze 4. ročníků SŠ neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A : Mezi dosaženou úrovní FG studentů z 1. ročníků a studentů ze 4. ročníků SŠ existuje statisticky významný rozdíl.

$$\text{Stupeň volnosti } f = (r-1) \times (s-1) = 4$$

$$\text{Hladina významnosti } \alpha = 0,05$$

$$\text{Kritická hodnota chí-kvadrátu } \chi^2_{0,05}(4) = 9,488$$

$$\text{Testové kritérium } \chi^2 = 60,942$$

$$\chi^2_{0,05}(4) = 9,488 < \chi^2 = 60,942$$

Testové kritérium je vyšší než kritická hodnota 0,05 hladiny významnosti, proto přijímáme **alternativní hypotézu H_A** , která říká, že **mezi 1. ročníky a 4. ročníky SŠ a úrovní FG studentů existuje statisticky významný rozdíl.**

Na základě Tabulky 2 a Grafu 4 a Tabulky 3 a Grafu 5 byly rovněž formulovány následující statistické hypotézy a vypočítán Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

- H_0 : Mezi dosaženou úrovní FG studentů a typem SŠ neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A : Mezi dosaženou úrovní FG studentů a typem SŠ existuje statisticky významný rozdíl.

$$\text{Stupeň volnosti } f = (r-1) \times (s-1) = 8$$

$$\text{Hladina významnosti } \alpha = 0,05$$

$$\text{Kritická hodnota chí-kvadrátu } \chi^2_{0,05}(8) = 15,507$$

$$\text{Testové kritérium } \chi^2 = 77,751$$

$$\chi^2_{0,05}(8) = 15,507 < \chi^2 = 77,751$$

Testové kritérium je vyšší než kritická hodnota 0,05 hladiny významnosti, proto přijímáme **alternativní hypotézu H_A** , která říká, že **mezi dosaženou úrovní FG studentů a typem SŠ existuje statisticky významný rozdíl.**

Hodnocení dílčích oblastí finanční gramotnosti

Pro dílčí oblasti finanční gramotnosti pro účely didaktického testu jsme stanovili následující hodnocení, které je zobrazeno v Tabulce 4.

Počet získaných bodů	Procentuální vyjádření počtu získaných bodů	Hodnocení
4 body	100%	1 (výborný)
3 body	75%	2 (chvalitebný)
2 body	50%	3 (dobrý)
1 bod	25%	4 (dostatečný)
0 bodů	0%	5 (nedostatečný)

Tabulka 4 – Hodnocení dílčích oblastí FG v didaktickém testu

Úroveň peněžní gramotnosti 1. ročníků

	1 (výborný)	2 (chvalitebný)	3 (dobrý)	4 (dostatečný)	5 (nedostatečný)
Obchodní akademie	10	35	56	42	14
Technické zaměření	23	60	43	20	7
Gymnázia	14	64	62	16	4

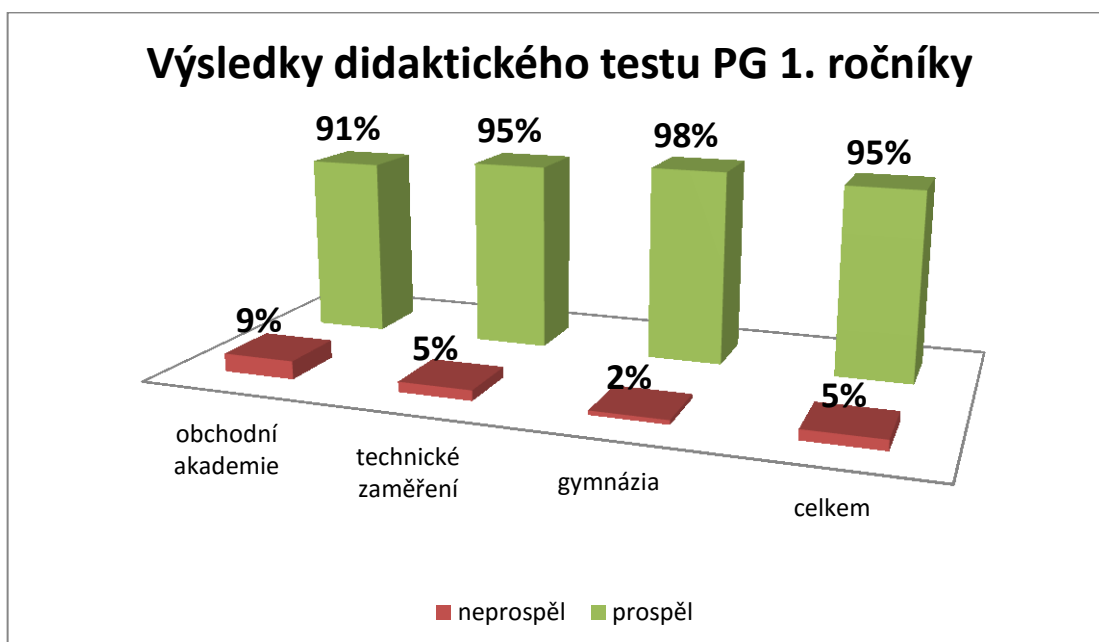
Tabulka 5 – Úroveň peněžní gramotnosti 1. ročníků

Tabulka 5 zobrazuje aktuální dosaženou úroveň peněžní gramotnosti respondentů z 1. ročníků na jednotlivých typech středních škol. Hodnocení výborný dosáhlo celkem 47 respondentů, 14 respondentů z gymnázia, 23 ze středních škol s technickým zaměřením a 10 z obchodní akademie. Hodnocení chvalitebný dosáhlo celkem 159 respondentů,

z toho 64 z gymnázií, 60 ze středních škol s technickým zaměřením a 35 z obchodních akademií. Hodnocení dobrý dosáhlo celkem 161 respondentů, z toho 62 z gymnázií, 43 ze středních škol s technickým zaměřením a 56 z obchodních akademií. Hodnocení dostatečný obdrželo celkem 78 respondentů, z toho 42 z obchodních akademií, 20 ze středních škol s technickým zaměřením a 16 z gymnázií. Hodnocení nedostatečný obdrželo celkem 25 respondentů, což znamená, že z testu neprospěli. Z tohoto počtu je 14 respondentů z obchodních akademií, 7 ze středních škol s technickým zaměřením a 4 z gymnázií.

Pokud se tedy podíváme na celkové výsledky testu finanční gramotnosti 1. ročníků, zjistíme, že z obchodních akademií prospělo celkem 143 respondentů (91%), ze středních škol s technickým zaměřením celkem 146 respondentů (95%) a z gymnázií celkem 156 respondentů (98%). Neprospělo celkem 14 respondentů z obchodních akademií (9%), 7 respondentů ze středních škol s technickým zaměřením (5%) a 4 respondenti z gymnázií (2%).

Následující Graf 6 uvádí procentuální rozložení respondentů z 1. ročníků v závislosti na tom, zda v testu PG prospěli, či neprospěli.

Graf 6 – Výsledky didaktického testu PG 1. ročníky

Úroveň peněžní gramotnosti 4. ročníků

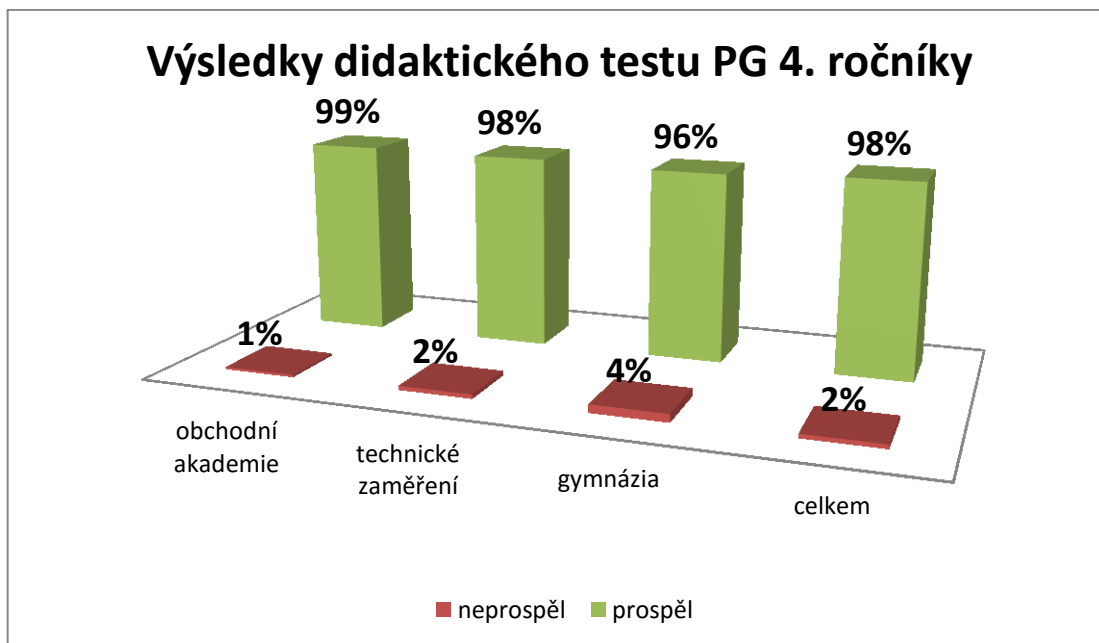
	1 (výborný)	2 (chvalitebný)	3 (dobrý)	4 (dostatečný)	5 (nedostatečný)
Obchodní akademie	20	44	68	29	2
Technické zaměření	16	55	66	22	3
Gymnázia	22	58	64	20	6

Tabulka 6 – Úroveň peněžní gramotnosti 4. ročníků

Tabulka 6 zobrazuje aktuální dosaženou úroveň peněžní gramotnosti respondentů ze 4. ročníků na jednotlivých typech středních škol. Hodnocení výborný dosáhlo celkem 58 respondentů, 22 respondentů z gymnázia, 16 ze středních škol s technickým zaměřením a 20 z obchodní akademie. Hodnocení chvalitebný dosáhlo celkem 157 respondentů, z toho 58 z gymnázií, 55 ze středních škol s technickým zaměřením a 44 z obchodních akademií. Hodnocení dobrý dosáhlo celkem 198 respondentů, z toho 64 z gymnázií, 66 ze středních škol s technickým zaměřením a 68 z obchodních akademií. Hodnocení dostatečný obdrželo celkem 71 respondentů, z toho 29 z obchodních akademií, 22 ze středních škol s technickým zaměřením a 20 z gymnázií. Hodnocení nedostatečný obdrželo celkem 11 respondentů, což znamená, že z testu neprospěli. Z tohoto počtu jsou 2 respondenti z obchodních akademií, 3 ze středních škol s technickým zaměřením a 6 z gymnázií.

Pokud se tedy podíváme na celkové výsledky testu finanční gramotnosti 4. ročníků, zjistíme, že z obchodních akademií prospělo celkem 161 respondentů (99%), ze středních škol s technickým zaměřením celkem 159 respondentů (98%) a z gymnázií celkem 164 respondentů (96%). Neprospěli celkem 2 respondenti z obchodních akademií (1%), 3 respondenti ze středních škol s technickým zaměřením (2%) a 6 respondentů z gymnázií (4%).

Následující Graf 7 uvádí procentuální rozložení respondentů ze 4. ročníku v závislosti na tom, zda v testu PG prospěli, či neprospěli.

Graf 7 – Výsledky didaktického testu PG 4. ročníky

Na základě Tabulky 5 a Grafu 6 a Tabulky 6 a Grafu 7 byly formulovány následující statistické hypotézy a vypočítán Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

- H_0 : Mezi dosaženou úrovní PG studentů a typem SŠ neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A : Mezi dosaženou úrovní PG studentů a typem SŠ existuje statisticky významný rozdíl.

Stupeň volnosti $f = (r-1) \times (s-1) = 8$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota chí-kvadrátu $\chi^2_{0,05}(8) = 15,507$

Testové kritérium $\chi^2 = 28,504$

$\chi^2_{0,05}(8) = 15,507 < \chi^2 = 28,504$

Testové kritérium je vyšší než kritická hodnota 0,05 hladiny významnosti, proto přijímáme **alternativní hypotézu H_A** , která říká, že mezi dosaženou úrovní PG studentů a typem SŠ existuje statisticky významný rozdíl.

Úroveň cenové gramotnosti 1. ročníků

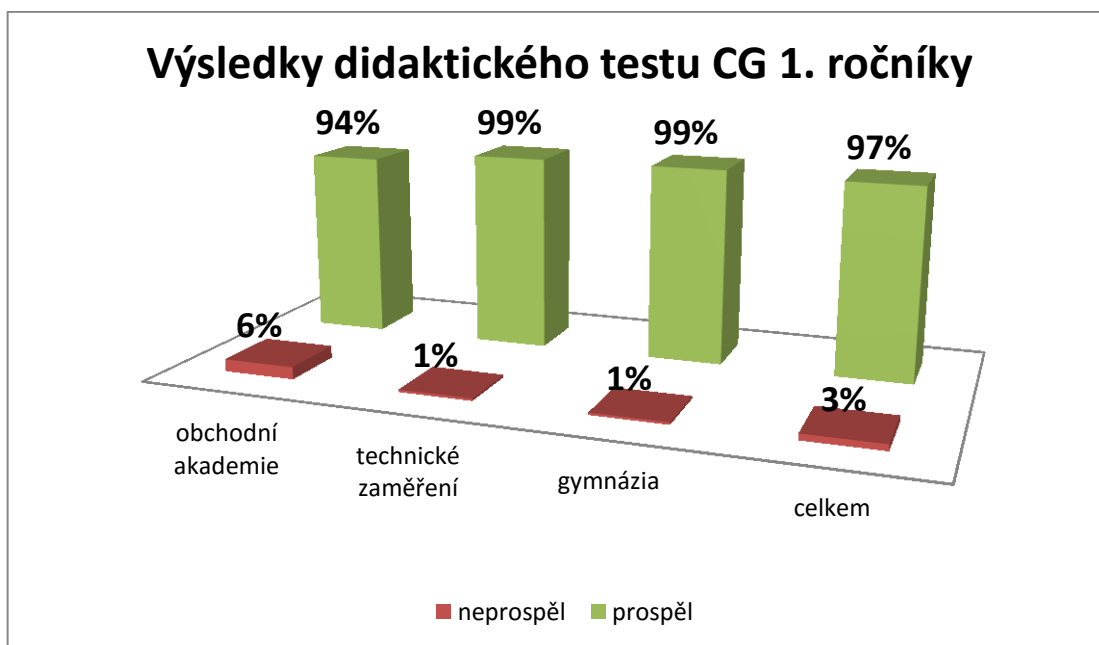
	1 (výborný)	2 (chvalitebný)	3 (dobrý)	4 (dostatečný)	5 (nedostatečný)
Obchodní akademie	34	70	21	22	10
Technické zaměření	50	66	29	6	2
Gymnázia	75	56	25	2	2

Tabulka 7 – Úroveň cenové gramotnosti 1. ročníků

Tabulka 7 zobrazuje aktuální dosaženou úroveň peněžní gramotnosti respondentů z 1. ročníků na jednotlivých typech středních škol. Hodnocení výborný dosáhlo celkem 159 respondentů, 75 respondentů z gymnázia, 50 ze středních škol s technickým zaměřením a 34 z obchodní akademie. Hodnocení chvalitebný dosáhlo celkem 192 respondentů, z toho 56 z gymnázií, 66 ze středních škol s technickým zaměřením a 70 z obchodních akademií. Hodnocení dobrý dosáhlo celkem 75 respondentů, z toho 25 z gymnázií, 29 ze středních škol s technickým zaměřením a 21 z obchodních akademií. Hodnocení dostatečný obdrželo celkem 30 respondentů, z toho 22 z obchodních akademií, 6 ze středních škol s technickým zaměřením a 2 z gymnázií. Hodnocení nedostatečný obdrželo celkem 14 respondentů, což znamená, že z testu neprospěli. Z tohoto počtu je 10 respondentů z obchodních akademií, 2 ze středních škol s technickým zaměřením a 2 z gymnázií.

Pokud se tedy podíváme na celkové výsledky testu finanční gramotnosti 1. ročníků, zjistíme, že z obchodních akademií prospělo celkem 147 respondentů (94%), ze středních škol s technickým zaměřením celkem 151 respondentů (99%) a z gymnázií celkem 158 respondentů (99%). Neprospělo celkem 10 respondentů z obchodních akademií (6%), 2 respondenti ze středních škol s technickým zaměřením (1%) a 2 respondenti z gymnázií (1%).

Následující Graf 8 uvádí procentuální rozložení respondentů z 1. ročníků v závislosti na tom, zda v testu CG prospěli, či neprospěli.

Graf 8 – Výsledky didaktického testu CG 1. ročníky

Úroveň cenové gramotnosti 4. ročníků

	1 (výborný)	2 (chvalitebný)	3 (dobrý)	4 (dostatečný)	5 (nedostatečný)
Obchodní akademie	78	49	34	1	1
Technické zaměření	76	71	2	11	2
Gymnázia	125	39	2	2	2

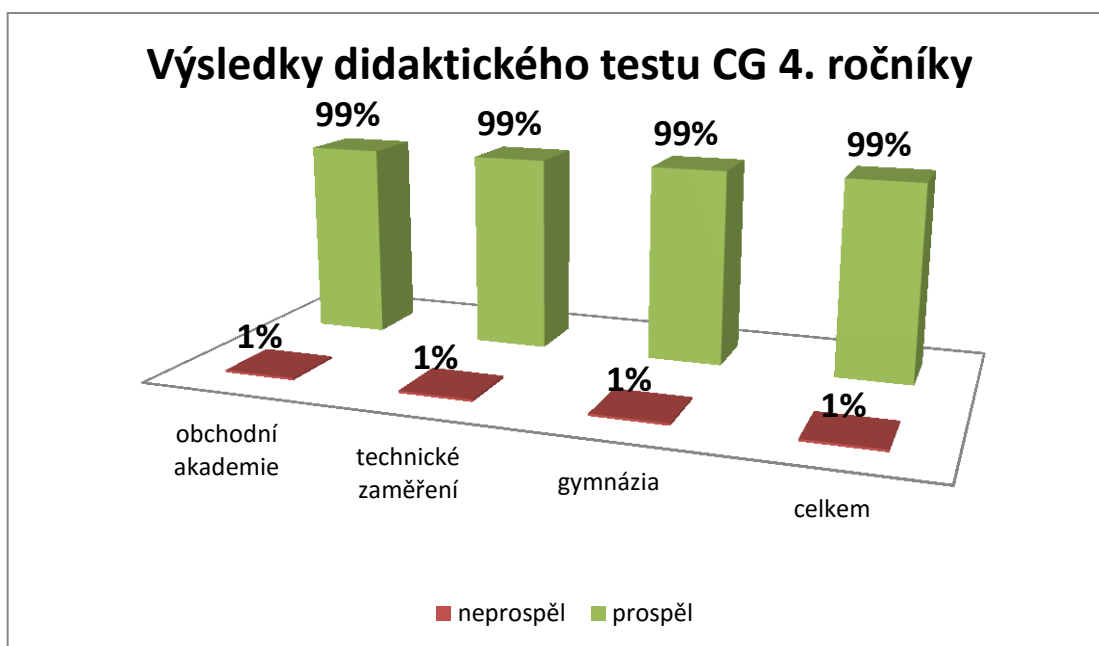
Tabulka 8 – Úroveň cenové gramotnosti 4. ročníků

Tabulka 8 zobrazuje aktuální dosaženou úroveň peněžní gramotnosti respondentů ze 4. ročníků na jednotlivých typech středních škol. Hodnocení výborný dosáhlo celkem 279 respondentů, 125 respondentů z gymnázia, 76 ze středních škol s technickým zaměřením a 78 z obchodní akademie. Hodnocení chvalitebný dosáhlo celkem 159 respondentů, z toho 39 z gymnázií, 71 ze středních škol s technickým zaměřením a 49 z obchodních

akademií. Hodnocení dobrý dosáhlo celkem 38 respondentů, z toho 2 z gymnázií, 2 ze středních škol s technickým zaměřením a 34 z obchodních akademií. Hodnocení dostatečný obdrželo celkem 14 respondentů, z toho 1 z obchodních akademií, 11 ze středních škol s technickým zaměřením a 2 z gymnázií. Hodnocení nedostatečný obdrželo celkem 5 respondentů, což znamená, že z testu neprospěli. Z tohoto počtu je 1 respondent z obchodní akademie, 2 ze středních škol s technickým zaměřením a 2 z gymnázií.

Pokud se tedy podíváme na celkové výsledky testu finanční gramotnosti 4. ročníků, zjistíme, že z obchodních akademií prospělo celkem 162 respondentů (99%), ze středních škol s technickým zaměřením celkem 160 respondentů (99%) a z gymnázií celkem 168 respondentů (99%). Neprospěl celkem 1 respondent z obchodních akademií (1%), 2 respondenti ze středních škol s technickým zaměřením (1%) a 2 respondentů z gymnázií (1%).

Následující Graf 9 uvádí procentuální rozložení respondentů ze 4. ročníku v závislosti na tom, zda v testu CG prospěli, či neprospěli.

Graf 9 – Výsledky didaktického testu CG 4. ročníky

Na základě Tabulky 7 a Grafu 8 a Tabulky 8 a Grafu 9 byly formulovány následující statistické hypotézy a vypočítán Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

- H_0 : Mezi dosaženou úrovní CG studentů a typem SŠ neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A : Mezi dosaženou úrovní CG studentů a typem SŠ existuje statisticky významný rozdíl.

Stupeň volnosti $f = (r-1) \times (s-1) = 8$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota chí-kvadrátu $\chi^2_{0,05}(8) = 15,507$

Testové kritérium $\chi^2 = 67,483$

$\chi^2_{0,05}(8) = 15,507 < \chi^2 = 67,483$

Testové kritérium je vyšší než kritická hodnota 0,05 hladiny významnosti, proto přijímáme **alternativní hypotézu H_A** , která říká, že **mezi dosaženou úrovní CG studentů a typem SŠ existuje statisticky významný rozdíl.**

Úroveň rozpočtové gramotnosti 1. ročníků

	1 (výborný)	2 (chvalitebný)	3 (dobrý)	4 (dostatečný)	5 (nedostatečný)
Obchodní akademie	9	21	35	64	28
Technické zaměření	6	32	56	36	23
Gymnázia	19	35	56	40	10

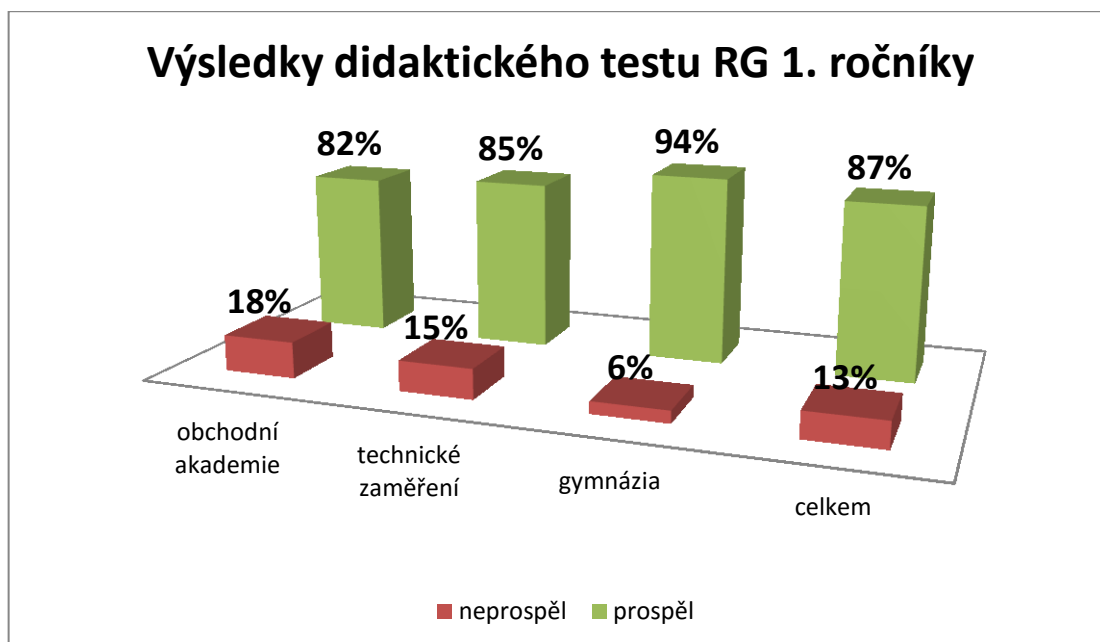
Tabulka 9 – Úroveň rozpočtové gramotnosti 1. ročníků

Tabulka 9 zobrazuje aktuální dosaženou úroveň peněžní gramotnosti respondentů z 1. ročníků na jednotlivých typech středních škol. Hodnocení výborný dosáhlo celkem 34 respondentů, 19 respondentů z gymnázia, 6 ze středních škol s technickým zaměřením a 9 z obchodní akademie. Hodnocení chvalitebný dosáhlo celkem 88 respondentů, z toho 35 z gymnázií, 32 ze středních škol s technickým zaměřením a 21 z obchodních

akademií. Hodnocení dobrý dosáhlo celkem 149 respondentů, z toho 56 z gymnázií, 56 ze středních škol s technickým zaměřením a 35 z obchodních akademií. Hodnocení dostatečný obdrželo celkem 140 respondentů, z toho 64 z obchodních akademií, 36 ze středních škol s technickým zaměřením a 40 z gymnázií. Hodnocení nedostatečný obdrželo celkem 61 respondentů, což znamená, že z testu neprospěli. Z tohoto počtu je 28 respondentů z obchodních akademií, 23 ze středních škol s technickým zaměřením a 10 z gymnázií.

Pokud se tedy podíváme na celkové výsledky testu finanční gramotnosti 1. ročníků, zjistíme, že z obchodních akademií prospělo celkem 129 respondentů (82%), ze středních škol s technickým zaměřením celkem 130 respondentů (85%) a z gymnázií celkem 150 respondentů (94%). Neprospělo celkem 28 respondentů z obchodních akademií (18%), 23 respondentů ze středních škol s technickým zaměřením (15%) a 10 respondentů z gymnázií (6%).

Následující Graf 10 uvádí procentuální rozložení respondentů z 1. ročníků v závislosti na tom, zda v testu RG prospěli, či neprospěli.

Graf 10 – Výsledky didaktického testu RG 1. ročníky

Úroveň rozpočtové gramotnosti 4. ročníků

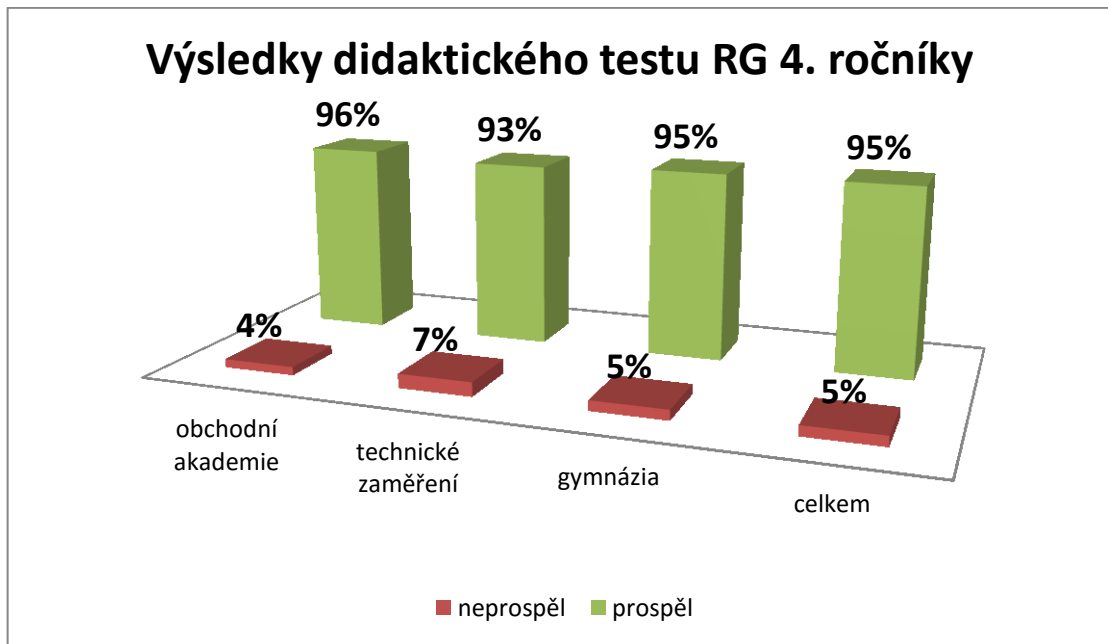
	1 (výborný)	2 (chvalitebný)	3 (dobrý)	4 (dostatečný)	5 (nedostatečný)
Obchodní akademie	10	49	59	39	6
Technické zaměření	22	55	34	39	12
Gymnázia	32	64	52	13	9

Tabulka 10 – Úroveň rozpočtové gramotnosti 4. ročníků

Tabulka 10 zobrazuje aktuální dosaženou úroveň peněžní gramotnosti respondentů ze 4. ročníků na jednotlivých typech středních škol. Hodnocení výborný dosáhlo celkem 64 respondentů, 32 respondentů z gymnázia, 22 ze středních škol s technickým zaměřením a 10 z obchodní akademie. Hodnocení chvalitebný dosáhlo celkem 168 respondentů, z toho 64 z gymnázií, 55 ze středních škol s technickým zaměřením a 49 z obchodních akademií. Hodnocení dobrý dosáhlo celkem 145 respondentů, z toho 52 z gymnázií, 34 ze středních škol s technickým zaměřením a 59 z obchodních akademií. Hodnocení dostatečný obdrželo celkem 91 respondentů, z toho 39 z obchodních akademií, 39 ze středních škol s technickým zaměřením a 13 z gymnázií. Hodnocení nedostatečný obdrželo celkem 27 respondentů, což znamená, že z testu neprospěli. Z tohoto počtu je 6 respondentů z obchodní akademie, 12 ze středních škol s technickým zaměřením a 9 z gymnázií.

Pokud se tedy podíváme na celkové výsledky testu finanční gramotnosti 4. ročníků, zjistíme, že z obchodních akademií prospělo celkem 157 respondentů (96%), ze středních škol s technickým zaměřením celkem 150 respondentů (93%) a z gymnázií celkem 161 respondentů (95%). Neprospělo celkem 6 respondentů z obchodních akademií (4%), 12 respondentů ze středních škol s technickým zaměřením (7%) a 9 respondentů z gymnázií (5%).

Následující Graf 11 uvádí procentuální rozložení respondentů ze 4. ročníku v závislosti na tom, zda v testu RG prospěli, či neprospěli.

Graf 11 – Výsledky didaktického testu RG 4. ročníky

Na základě Tabulky 9 a Grafu 10 a Tabulky 10 a Grafu 11 byly formulovány následující statistické hypotézy a vypočítán Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

- H_0 : Mezi dosaženou úrovní RG studentů a typem SŠ neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A : Mezi dosaženou úrovní RG studentů a typem SŠ existuje statisticky významný rozdíl.

Stupeň volnosti $f = (r-1) \times (s-1) = 8$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota chí-kvadrátu $\chi^2_{0,05}(8) = 15,507$

Testové kritérium $\chi^2 = 44,446$

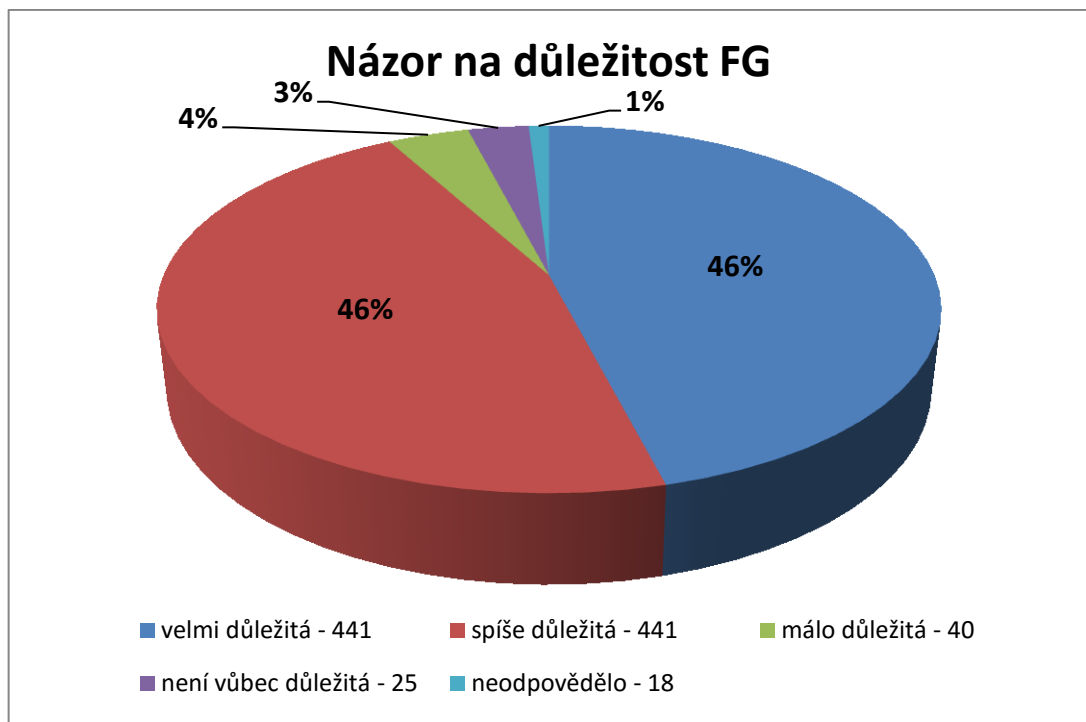
$\chi^2_{0,05}(8) = 15,507 < \chi^2 = 44,446$

Testové kritérium je vyšší než kritická hodnota 0,05 hladiny významnosti, proto přijímáme **alternativní hypotézu H_A** , která říká, že **mezi dosaženou úrovní RG studentů a typem SŠ existuje statisticky významný rozdíl.**

5.2 Dotazníkové šetření

V této podkapitole budeme analyzovat odpovědi na otázky v dotazníkovém šetření.

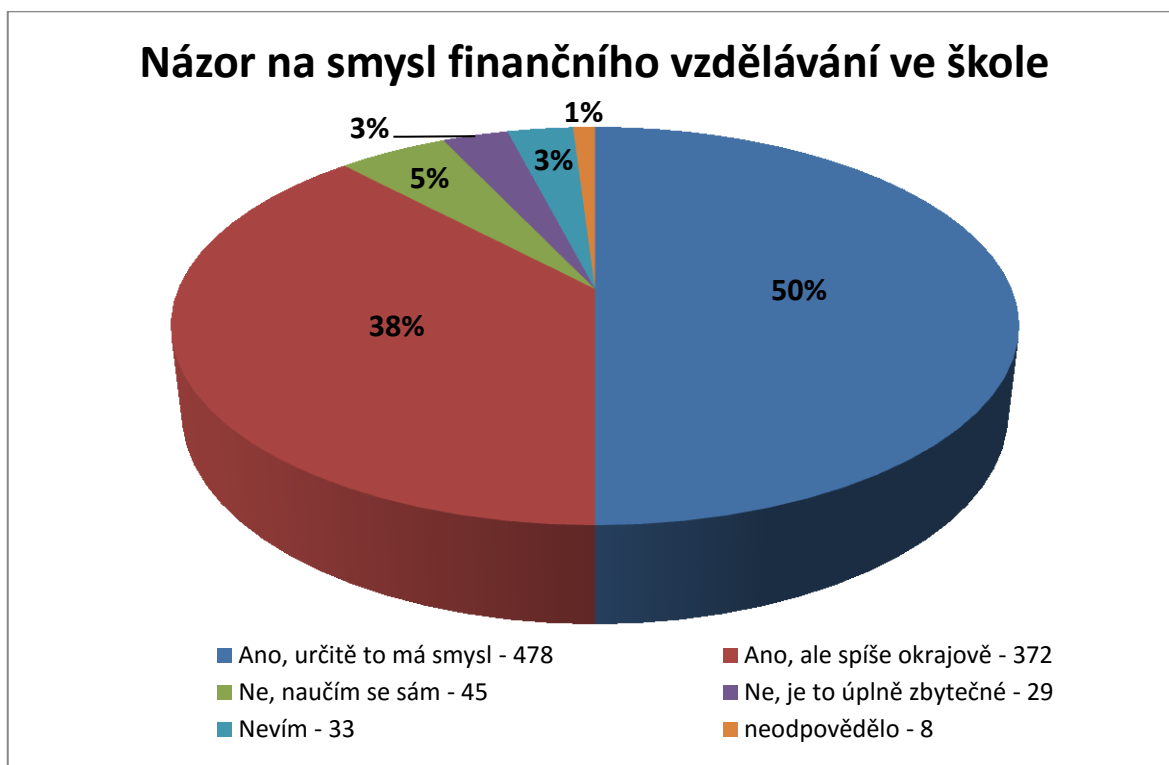
Otázka č. 1: Jaký je Váš názor na finanční gramotnost?

Graf 12 – Názor na důležitost FG

Z Grafu 12 vyplývá, že stejný počet respondentů považuje finanční gramotnost za velmi důležitou a spíše důležitou. Vyjádřilo se tak 441 respondentů (46%) pro každou ze dvou odpovědí. 40 respondentů (4%) pokládá finanční gramotnost za málo důležitou a 25 respondentů (3%) nepovažuje finanční gramotnost za vůbec důležitou. 18 respondentů (1%) z celkového počtu 965 respondentů na tuto otázku neodpovědělo.

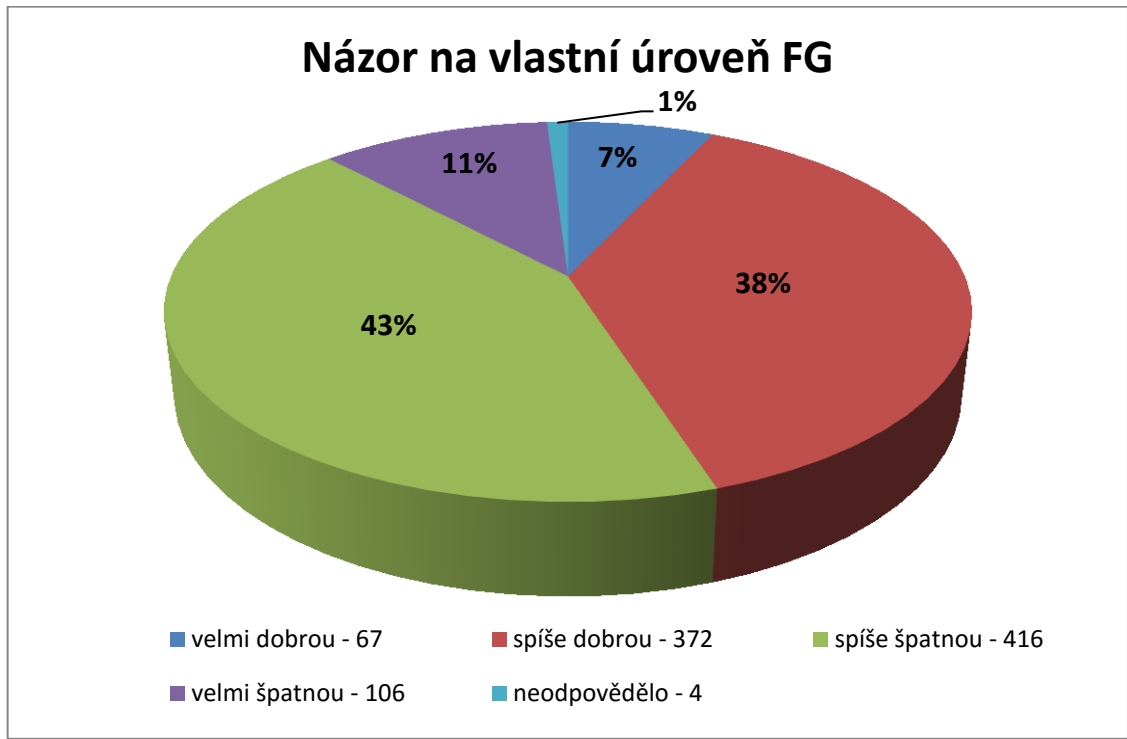
Otázka č. 2: Má podle Vás smysl vzdělávat se ve škole v oblasti finanční gramotnosti?

Graf 13 – Názor na smysl finančního vzdělávání ve škole

Z Grafu 13 vyplývá, že procentuálně nejvyšší počet respondentů, tedy 478 (50%), rozhodně vidí smysl ve finančním vzdělávání. 372 respondentů (38%) sice vidí smysl ve finančním vzdělávání, myslí si ale, že je to pouze okrajové téma a takto by se k němu mělo přistupovat ve škole. 45 respondentů (5%) zastává názor, že není potřeba vzdělávat se ve škole v oblasti finanční gramotnosti a že se v této oblasti vzdělají sami. 29 respondentů (3%) si myslí, že finanční vzdělávání ve škole je úplně zbytečné. 33 respondentů (3%) nemá názor na finanční vzdělávání ve škole, proto zvolili odpověď Nevím. 8 respondentů (1%) z celkového počtu 965 respondentů na tuto otázku neodpovědělo.

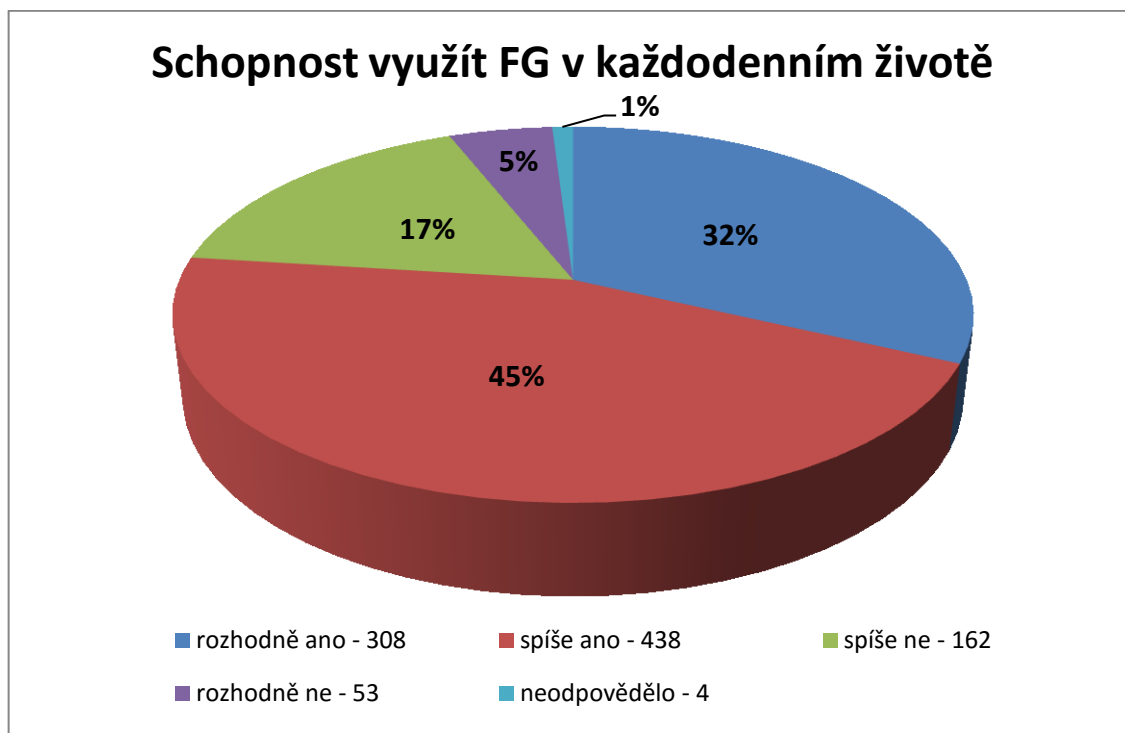
Otázka č. 3: Jakou máte dle svého názoru úroveň finanční gramotnosti?

Graf 14 – Názor na vlastní úroveň FG

Z Grafu 14 vyplývá, že procentuálně nejvyšší počet respondentů, tedy 416 (43%), zastává názor, že jejich úroveň finanční gramotnosti je spíše špatná. Druhý nejvyšší počet respondentů zvolil možnost, že jejich úroveň finanční gramotnosti je spíše dobrá, jedná se o 372 respondentů (38%). 106 respondentů (11%) pokládá svou úroveň finanční gramotnosti za velmi špatnou. Naopak pouze 67 respondentů (7%) si myslí, že jejich úroveň finanční gramotnosti je velmi dobrá. 4 respondenti (1%) z celkového počtu 965 respondentů se k této otázce nevyjádřili.

Otázka č. 4: Myslíte si, že dokážete využít znalosti z oblasti finanční gramotnosti v každodenním životě?

Graf 15 – Schopnost využít FG v každodenním životě

Z následujícího Grafu 15 vyplývá, že procentuálně nejvyšší počet respondentů, tedy 438 (45%), zastává názor, že jsou spíše schopni využít finanční gramotnost v jejich každodenním životě. Druhý nejvyšší počet respondentů zvolil možnost, že jejich úroveň finanční gramotnosti dokážou rozhodně využít, jedná se o 308 respondentů (32%). 162 respondentů (17%) zastává názor, že spíše nejsou schopni využít finanční gramotnost v každodenním životě. Pouze 53 respondentů (5%) si pak ale myslí, že jejich úroveň finanční gramotnosti vůbec nejsou schopni využít v každodenním životě. 4 respondenti (1%) z celkového počtu 965 respondentů se k této otázce nevyjádřili.

6 INTERPRETACE DAT

Tato kapitola se zabývá naplněním cílů výzkumu.

První 3 položky v dotazníkovém šetření se zabývaly identifikačními údaji – pohlavím, typem studované střední školy a ročníkem studia. V dnešní společnosti je velmi diskutovaným tématem skutečná úroveň finanční gramotnosti spotřebitelů. K tomu aby se rozvíjela finanční gramotnost jedince, musí mít jedinec kladný vztah k finanční gramotnosti a musí si být vědom jejího významu.

V našem výzkumu 882 respondentů, z celkového počtu 965 respondentů, uvádí, že finanční gramotnost pokládají za velmi či spíše důležitou. Tento počet představuje 92%, což je drtivá většina všech respondentů. Znamená to tedy, že respondenti si uvědomují význam finanční gramotnosti ve společnosti.

Podobným způsobem jsme se respondentů ptali na finanční vzdělávání. Ačkoliv se totiž můžeme setkat s různými formami finančního vzdělávání, úroveň finanční gramotnosti dospělých spotřebitelů tomu neodpovídá. Ptali jsme se proto, zda vidí respondenti smysl ve finančním vzdělávání ve škole. 88% respondentů, tedy 50 z celkového počtu 965 zúčastněných, se domnívá, že finanční vzdělávání má rozhodně místo ve školním prostředí, i když část z nich (38%) se domnívá, že je to pouze okrajové téma a tudíž není potřeba se mu věnovat tolik do hloubky.

Dále jsme se v dotazníkovém šetření zabývali názory respondentů na vlastní úroveň finanční gramotnosti. Často mají totiž žáci tendenci své znalosti nadhodnocovat, ačkoliv tomu skutečnost neodpovídá. V našem případě se však 43% respondentů domnívá, že je jejich úroveň finanční gramotnosti spíše špatná. Na druhou stranu 38% respondentů se domnívá, že jejich úroveň finanční gramotnosti je spíše dobrá. Rozložení odpovědí tedy spočívá okolo středu na škále od velmi dobré úrovně FG po velmi špatnou.

Poslední otázkou v dotazníkovém šetření jsme chtěli zjistit, zda si respondenti myslí, že dokážou využít své znalosti z oblasti finanční gramotnosti, či nikoliv. Většina respondentů (77%) se domnívá, že své znalosti rozhodně nebo spíše dokážou využít v každodenním životě.

V didaktickém testu jsme již zjišťovali aktuální skutečnou úroveň finanční gramotnosti respondentů. Zaměřili jsme se na žáky z 1. a 4. ročníků vybraných typů středních škol. Chtěli jsme zjistit, zda se úroveň finanční gramotnosti žáků 1. ročníků liší od žáků

4. ročníků. Toto zachycuje hypotéza H_1 , která se **potvrdila**. Dále nás také zajímalo, zda se objevují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti v souvislosti se studovaným typem střední školy, což je formulováno v hypotéze H_2 . Tato hypotéza se rovněž **potvrdila**.

V 1. ročnících uspělo v testu celkem 376 respondentů. Nejvíce žáků bylo z gymnázia (139), dále pak 130 ze středních škol s technickým zaměřením a 107 z obchodních akademií. V testu celkově neuspělo 94 respondentů – 50 respondentů z obchodních akademií, 23 ze středních škol s technickým zaměřením a 21 z gymnázií.

Ve 4. ročnících bylo schéma podobné, ale výsledky se celkově zlepšily. V testu uspělo celkem 460 respondentů – z gymnázií 166 respondentů, z obchodních akademií 153 a ze středních škol s technickým zaměřením 141. Neuspělo celkem 35 respondentů, což je méně respondentů než u 1. ročníků – 21 ze středních škol s technickým zaměřením, 10 z obchodních akademií a 4 z gymnázií.

Dále nás také zajímalo, zda se objevují rozdíly v úrovni dílčích oblastí finanční gramotnosti – peněžní gramotnosti, cenové gramotnosti a rozpočtové gramotnosti – v souvislosti se studovaným typem střední školy, což je formulováno v hypotézách H_3 , H_4 a H_5 . Všechny tyto hypotézy se rovněž **potvrdily**.

Hypotéza H_3 se týkala úrovně peněžní gramotnosti respondentů v souvislosti se studovaným typem střední školy. V testu peněžní gramotnosti uspělo celkem 929 respondentů z celkového počtu 965, což je 96%. 320 respondentů z gymnázií, 305 ze středních škol s technickým zaměřením a 304 z obchodních akademií. Z tohoto počtu však celkově 149 respondentů získalo hodnocení dostatečný. Neuspělo celkem 36 respondentů – 16 z obchodních akademií a po 10 ze středních škol s technickým zaměřením a z gymnázií.

Hypotéza H_4 se týkala úrovně cenové gramotnosti respondentů v souvislosti se studovaným typem střední školy. V testu cenové gramotnosti uspělo celkem 946 respondentů z celkového počtu 965, což je 98%. 326 respondentů z gymnázií, 311 ze středních škol s technickým zaměřením a 309 z obchodních akademií. Z tohoto počtu však celkově 34 respondentů získalo hodnocení dostatečný. Neuspělo celkem pouze 19 respondentů – 11 z obchodních akademií a po 4 ze středních škol s technickým zaměřením a z gymnázií.

Hypotéza H_5 se týkala úrovně rozpočtové gramotnosti respondentů v souvislosti se studovaným typem střední školy. V testu rozpočtové gramotnosti uspělo celkem

877 respondentů z celkového počtu 965, což je 91%. 311 respondentů z gymnázií, 286 z obchodních akademií a 280 ze středních škol s technickým zaměřením. Z tohoto počtu však celkově 231 respondentů získalo hodnocení dostatečný. Neuspělo celkem 88 respondentů – 35 ze středních škol s technickým zaměřením, 34 z obchodních akademií a 19 z gymnázií.

Celkově lze říci, že nejlepších výsledků v didaktickém testu dosahovali respondenti z gymnázií, následovaní respondenty ze středních škol s technickým zaměřením a respondenty z obchodních akademií. Je pochopitelné, že žáci 1. ročníků dosahují horších výsledků v didaktickém testu než žáci 4. ročníků. Žáci 4. ročníků mají totiž v době konání výzkumu znalosti z téměř celého studia na základní i střední škole a tudíž by dle Standardu finanční gramotnosti měli mít téměř stejnou úroveň znalostí z oblasti finanční gramotnosti jako dospělí lidé, zatímco žáci 1. ročníků mají znalosti pouze ze základní školy a z necelého 1. ročníku na střední škole. V testu bylo úspěšných 836 studentů z celkového počtu 965 zkoumaných studentů.

Mezi námi prováděným výzkumným šetřením existuje souvislost se šetřením finanční gramotnosti PISA 2012 prováděným pod záštitou OECD. Ačkoliv se v testu finanční gramotnosti PISA 2012 čeští patnáctiletí žáci umístili na 6. místě z celkově 18 zemí světa, neuspělo jich až 20% z celkového počtu 1207 žáků. Průměr zemí OECD však představuje pouhých 15%. V našem výzkumném šetření neuspělo 94 studentů z 1. ročníků z celkového počtu 470 studentů z 1. ročníků, což je také 20%.

Z uvedeného vyplývá, že ačkoliv jsme používali odlišné testy, tak jak u šetření PISA 2012, tak u našeho šetření se objevuje stejné procento neúspěšných českých žáků. Můžete z toho odvodit, že od roku 2012 se úroveň patnáctiletých žáků příliš nezměnila, ačkoliv se očekávalo jisté zlepšení.

Vzhledem k celkem vysokému počtu respondentů lze říci, že výsledky výzkumného šetření můžeme zobecnit na základní výzkumný soubor.

Pro případné navazující výzkumné šetření je možno rozšířit počet testových otázek pro jednotlivé dílčí části didaktického testu, abychom obsáhli větší množství kompetencí uvedených ve Standardu finanční gramotnosti.

Jako doporučení pro zvyšování finanční gramotnosti spotřebitelů lze navrhnout další rozvoj programů pomáhajících rozvíjet finanční gramotnost dětí na školách. Tam, kde stále ještě nemá finanční gramotnost své pevně ukotvené místo ve školním vzděláva-

cím programu, doporučujeme finanční gramotnost začlenit do výuky a předně kontrolovat její praktickou aplikaci ve výuce. Pro dospělé spotřebitele doporučujeme dále rozšiřovat nabídku kurzů, workshopů, projektů, přednášek apod. ať už pro úplné začátečníky či pro pokročilé v oblasti finanční gramotnosti. Důležitá je rovněž návaznost jednotlivých složek dalšího vzdělávání.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala úrovní finanční gramotnosti studentů na středních školách ve Zlínském kraji. V teoretické části jsme se zaměřili na definici a vymezení pojmu finanční gramotnost. Zabývali jsme se také finančním vzděláváním, jeho smyslem a důležitostmi. Rozebrali jsme také strategické dokumenty z oblasti finanční gramotnosti a finančního vzdělávání. Pro účely práce jsme si rovněž uvedli Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání.

Finanční gramotnost má sice své místo ve školních vzdělávacích programech, o jejím dostatečném uchopení však nemáme zcela přehled. Nelze tedy říci, že by všichni žáci ukončující střední vzdělání ve Zlínském kraji měli stejné znalosti v oblasti finanční gramotnosti nebo, že by jejich znalosti byly na vysoké úrovni obecně. Vzhledem k tomu, že se mnohdy absolventi středních škol již přímo zapojují do finančního trhu, pracovního trhu apod., jsou v tomto případě rizikovou skupinou, částečně také kvůli své nepřipravenosti na podobné situace. Finanční vzdělávání se proto věnuje mimo jiné předlužení a jeho důsledky. Důležitá je rovněž informovanost o finančních produktech a službách. V tomto poli se může rovněž uplatnit sociální pedagog jako poskytovatel a vykonavatel sociální prevence a sociálního poradenství.

Praktická část se skládala z didaktického testu a dotazníkového šetření. Didaktický test se zaměřoval na aktuální úroveň finanční gramotnosti studentů a úroveň dílčích oblastí finanční gramotnosti – peněžní gramotnosti, cenové gramotnosti a rozpočtové gramotnosti. Dotazníkové šetření se zaměřovalo na názor studentů na důležitost finanční gramotnosti, smysl finančního vzdělávání ve škole, vlastní úroveň finanční gramotnosti a využitelnost vlastní finanční gramotnosti v každodenním životě.

Celkem 87% studentů v didaktickém testu uspělo, tedy dosáhli nejhůře hodnocení dostatečný. Výborného výsledku však dosáhly pouze 2% studentů a hodnocení chvalitebný dosáhlo pouze 19% studentů. Hodnocení dobrý však dosáhlo celkem už 35% studentů a hodnocení dostatečný 31% studentů. Z uvedeného vyplývá, že drtivá většina studentů, kteří v testu uspěli, je hodnocena známkou dobrý či dostatečný. V testu tedy sice tito studenti uspěli, ale jejich znalosti v oblasti finanční gramotnosti jsou pouze průměrné, což nelze pokládat za úplně dobrý výsledek.

Výsledky výzkumného šetření mohou posloužit pedagogickým pracovníkům k dalšímu zlepšování kompetencí studentů v oblasti finanční gramotnosti. Ukazují také současnou

situaci na středních školách. Pro samotné studenty mohou výsledky výzkumného šetření sloužit rovněž jako ukazatel úrovně finanční gramotnosti a znalosti finanční produktů a služeb na finančním trhu. Tato skutečnost by je mohla motivovat ve finančním vzdělávání v rámci dalšího vzdělávání, různých kurzů, workshopů apod.

Závěrem je nutno podotknout, že člověk žijící v dnešní společnosti, který zároveň postrádá kompetence a znalosti z oblasti finanční gramotnosti, je mnohem více náchylný k finanční újmě a to svojí vlastní vinou, respektive kvůli svojí vlastní neznalosti. Nelze se již ani spolehat na skutečnost, že člověk zná finanční svět po absolvování střední školy. Finanční trh se velkou rychlostí proměňuje a vyvíjí, ostatně jako celá společnost. Proto je nutné s těmito změnami „držet krok“ a neustále se v této oblasti vzdělávat. Jinak řečeno finanční vzdělávání nikdy v životě člověka nekončí, nebo by alespoň končit nemělo.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] DOUBKOVÁ, Anna a Karel TOMEK. *Finanční gramotnost pro každého*. Stařeč: Infra, 2016. ISBN 978-80-86666-64-8.
- [2] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 8085931796.
- [3] HESOVÁ, Alena a Eva ZELEDOVÁ. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP, 2011. ISBN 978-80-86856-76-6.
- [4] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
- [5] KIYOSAKI, Robert T. a Sharon L. LECHTER. *Bohatý táta, chudý táta: co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne*. Hodkovičky: Pragma, 2001. ISBN 80-7205-822-3.
- [6] KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.
- [7] LANGER, Tomáš, ed. *Efektivní vzdělávání pro trh práce: sborník z konference konané dne 25. listopadu 2010 v Praze*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2011. ISBN 978-80-904531-1-1.
- [8] NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA, ed. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011. ISBN 978-80-9043-96-1-0.
- [9] OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4519-9.
- [10] ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Improving financial literacy: analysis of issues and policies*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2005. ISBN 92-640-1256-7.

[11] PETÝRKOVÁ, Lenka a Pavlína CHMELAŘOVÁ. *Základy finanční gramotnosti*. Praha: Generation Europe, 2011. ISBN 978-80-904974-8-1.

[12] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

RIEGEL, Karel. *Ekonomická psychologie*. Praha: Grada, 2007. ISBN 8024711850.

[13] ŘEHÁKOVÁ, Lenka. Několik poznámek k podobám finanční gramotnosti v ČR. In: SIMMEL, Georg. *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-59-8.

[14] SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: manuál pro učitele*. Ilustroval Kameel MACHART. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-40-1.

[15] ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. Praha: M. Škvára, 2011. ISBN 978-80-904823-0-2.

Internetové zdroje

[16] Celkové zadlužení domácností - ekonomika ČNB. *Kurzy.cz* [online]. Alia-Web, c2000-2017 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-v-mil-kc/>

[17] ČESKO. Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992. [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-634>

[18] Desatero spotřebitele. *ČNB pro všechny* [online]. Česká národní banka, c2003-2017 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: http://www.cnbprovsechny.cnb.cz/cs/osobni_finance/desatero.html

[19] ING POJIŠŤOVNA. *Češi mají poměrně vysoké finanční „sebevědomí“*. Jejich skutečné vědomosti jsou však o poznání horší. [online]. NN Group, 2011 [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <https://www.nn.cz/spolecnost-nn/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/cesi-maji-pomerne-vysoke-financni-sebevedomi-jejich-skutecne-vedomosti-jsou-vsak-poznani-horsi.html>

[20] Kvízy. *Peníze na útěku* [online]. Praha: Česká národní banka [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: <https://www.penizenauteku.cz/mohlo-by-se-vam-hodit/kvizy/>

[21] OECD. *PISA 2012 Results: Student and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI)* [online]. PISA, OECD Publishing, 2014 [cit. 2017-03-29]. ISBN 978-92-64-20809-4. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/PISA-2012-results-volume-vi.pdf>

[22] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *MFČR: Závěrečná zpráva z výzkumu - plné znění (STEM/MARK, 2010)* [online]. MFČR, 2010 [cit. 2017-02-29].

[23] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY a MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. 2007 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/SBFG_finalni_verze.pdf

[24] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání* [online]. MFČR, 2010 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z:

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financi-vzdelavani/narodni_strategie_financniho_vzdelavani_mf2010.pdf

[25] *Peníze na útěku* [online]. Česká národní banka [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.penizenauteku.cz/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné
apod.	a podobně
BRKI	Bankovní registr klientských informací
CERD	Centrální registr dlužníků
CG	cenová gramotnost
č.	číslo
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
f	stupeň volnosti
H_0	hypotéza nulová
H_A	hypotéza alternativní
HDP	hrubý domácí produkt
Ing.	inženýr
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
mld.	miliarda
MPOČR	Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky
MŠMTČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
např.	například
NRKI	Nebankovní registr klientských informací
NÚOV	Národní ústav odborného vzdělávání
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PG	peněžní gramotnost
PhD.	doktor
PIN	Personal Identification Number

PISA	Programme for International Student Assessment
r	řádek v tabulce
RG	rozpočtová gramotnost
RPSN	roční procentuální sazba nákladů
s	sloupec v tabulce
s.	strana
Sb.	sbírka
SŠ	střední škola
tj.	to jest
tzv.	tak zvaná
VÚP	Výzkumný ústav pedagogický
α	hladina významnosti
χ	chí

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Rozdělení finanční gramotnosti	15
Obrázek 2 – Standard finanční gramotnosti – Peníze.....	21
Obrázek 3 – Standard finanční gramotnosti – Hospodaření domácnosti.....	21
Obrázek 4 – Standard finanční gramotnosti – Finanční produkty	21
Obrázek 5 – Standard finanční gramotnosti – Práva spotřebitele.....	22

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Pohlaví respondentů	40
Graf 2 – Typ střední školy	41
Graf 3 – Ročník studia	41
Graf 4 – Výsledky didaktického testu FG 1. ročníky	44
Graf 5 – Výsledky didaktického testu FG 4. ročníky	45
Graf 6 – Výsledky didaktického testu PG 1. ročníky	48
Graf 7 – Výsledky didaktického testu PG 4. ročníky	50
Graf 8 – Výsledky didaktického testu CG 1. ročníky	52
Graf 9 – Výsledky didaktického testu CG 4. ročníky	53
Graf 10 – Výsledky didaktického testu RG 1. ročníky	55
Graf 11 – Výsledky didaktického testu RG 4. ročníky	57
Graf 12 – Názor na důležitost FG	58
Graf 13 – Názor na smysl finančního vzdělávání ve škole	59
Graf 14 – Názor na vlastní úroveň FG	60
Graf 15 – Schopnost využít FG v každodenním životě	61

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Hodnocení didaktického testu.....	42
Tabulka 2 – Úroveň finanční gramotnosti 1. ročníků.....	43
Tabulka 3 – Úroveň finanční gramotnosti 4. ročníků.....	44
Tabulka 4 – Hodnocení dílčích oblastí FG v didaktickém testu.....	47
Tabulka 5 – Úroveň peněžní gramotnosti 1. ročníků.....	47
Tabulka 6 – Úroveň peněžní gramotnosti 4. ročníků.....	49
Tabulka 7 – Úroveň cenové gramotnosti 1. ročníků.....	51
Tabulka 8 – Úroveň cenové gramotnosti 4. ročníků.....	52
Tabulka 9 – Úroveň rozpočtové gramotnosti 1. ročníků.....	54
Tabulka 10 – Úroveň rozpočtové gramotnosti 4. ročníků.....	56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Didaktický test

Příloha P II: Dotazníkové šetření

PŘÍLOHA P I: DIDAKTICKÝ TEST

Dobrý den,

jmenuji se Tereza Jančaříková a jsem studentkou 3. ročníku Bc. Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Dovoluji si Vás požádat o vyplnění didaktického testu a dotazníku, které jsou součástí výzkumné části mé bakalářské práce Finanční gramotnost studentů středních škol ve Zlínském kraji. Didaktický test i dotazník jsou zcela anonymní a jejich výsledky budou použity pouze pro účely bakalářské práce.

Děkuji Vám za Váš čas.

Peněžní gramotnost

1. Cena za poskytnutí úvěru je úrok.

Ano Ne

2. K čemu slouží sazba RPSN?

- a) Pro porovnání výhodnosti úvěru. Čím nižší, tím levnější úvěr.
- b) Pro porovnání výhodnosti úvěru. Čím vyšší, tím levnější úvěr.
- c) Pro porovnání výhodnosti úvěru. Čím nižší, tím dražší úvěr.

3. Na výhodnější podmínky hypotéky lze dosáhnout zastavením nemovitosti, kterou již vlastníte.

Ano Ne

4. Kde můžete vyměnit poškozené české bankovky a mince?

- a) V obchodní bance
- b) V obchodní bance a ve směnárně
- c) V obchodní bance a v České národní bance

Cenová gramotnost

5. Vlivem inflace může dojít k:
 - a) Zvýšení reálné hodnoty úspor
 - b) Snížení reálné hodnoty úspor
 - c) Inflace nemá na úspory vliv

6. Inflace nad 100% se nazývá:
 - a) mírná
 - b) pádivá
 - c) hyperinflace

7. Cena jahod bude vyšší:
 - a) V sezóně
 - b) Mimo sezónu
 - c) Cena zůstává stejná

8. Kdy bude cena křesla nejnižší?
 - a) Křeslo je zlevněno o 10%
 - b) Křeslo je zlevněno o 15%
 - c) Křeslo nakoupím za cenu bez DPH

Rozpočtová gramotnost

9. Co se může stát, když nebudete splácet svůj dluh?
 - a) Věřitel může přijít k vám domů a zabavit váš majetek
 - b) Věřitel po vás může požadovat zaplacení úroku z prodlení a smluvní pokuty
 - c) Věřitel proti vám může užít násilí

10. Co znamená konsolidace dluhů?

- a) Splacení jedné půjčky prostřednictvím půjčky od jiného poskytovatele
- b) Splacení všech dluhů najednou
- c) Sloučení více úvěrů do jednoho

11. Jaký majetek se stává součástí společného jmění manželů?

- a) Dům, který jste zdědili po svých rodičích
- b) Auto, které jste si pořídili na svatební cestu
- c) Byt, který jste vlastnili ještě před svatbou

12. Jaké platby patří do kolonky domácího rozpočtu „Fondy na neznámé věci“?

- a) Platba nájmu
- b) Platba za opravu rozbité pračky
- c) Platby za vánoční dárky

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Dobrý den,

jmenuji se Tereza Jančaříková a jsem studentkou 3. ročníku Bc. Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Dovoluji si Vás požádat o vyplnění didaktického testu a dotazníku, které jsou součástí výzkumné části mé bakalářské práce Finanční gramotnost studentů středních škol ve Zlínském kraji. Didaktický test i dotazník jsou zcela anonymní a jejich výsledky budou použity pouze pro účely bakalářské práce.

Děkuji Vám za Váš čas.

Vaše pohlaví: Žena Muž

Typ střední školy: gymnázium obchodní akademie SŠ s technickým zaměřením

Ročník studia: _____

1. Jaký je Váš názor na finanční gramotnost?

- a) Je velmi důležitá
- b) Je spíše důležitá
- c) Je málo důležitá
- d) Není vůbec důležitá

2. Má podle Vás smysl vzdělávat se ve škole v oblasti finanční gramotnosti?

- a) Ano, určitě to má smysl
- b) Ano, ale pouze okrajově
- c) Ne, naučím se to sám
- d) Ne, je to úplně zbytečné
- e) Nevím

3. Jakou máte dle svého názoru úroveň finanční gramotnosti?
- a) Velmi dobrou
 - b) Spíše dobrou
 - c) Spíše špatnou
 - d) Velmi špatnou
4. Myslíte si, že dokážete využít znalosti z oblasti finanční gramotnosti v každodenním životě?
- a) Rozhodně ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Rozhodně ne